

OFICIÁLNA STRÁNKA KATOLÍCKEJ CIRKVI NA SLOVENSKU

APOŠTOLSKÁ EXHORTÁCIA
PÁPEŽA JÁNA PAVLA II.

CATECHESI TRADENDAE

Biskupom,
kňazom
a veriacim celej katolíckej Cirkvi
o katechéze v našej dobe

Preklad: Saleziáni
Vydalo Saleziánske katechetické stredisko, 1993

Úvod

Posledný Kristov odkaz

1. Cirkev vždy pokladala katechézu za jednu z prvoradých povinností, pretože zmŕtvychvstalý Kristus, prv než sa vrátil k Otcovi, dal apoštolom posledný príkaz, aby učili všetky národy zachovávať všetko, čo im prikázal.¹ Tak im zveril poslanie a moc, aby ohlasovali ľuďom, čo počuli a videli, na čo hľadeli a čoho sa vlastnými rukami dotýkali: Slovo života.² Súčasne im zveril poslanie a moc autenticky vysvetľovať to, čo ich Pán učil, čiže jeho slová, skutky, zázraky, prikázania. Dal im Ducha Svätého, aby splnili toto poslanie.

Čoskoro sa v Cirkvi katechézou nazývalo úsilie získať učeníkov, ktorí by ľuďom pomáhali veriť, že Ježiš Kristus je Boží Syn; aby cez túto vieru mali večný život v jeho mene,³ aby sa vychovávali a vyučovali v tomto živote, a tak budovali Kristovo telo. Cirkev nikdy neprestala venovať svoju energiu tomuto cieľu.

Starostlivosť Pavla VI.

2. Poslední pápeži venovali katechéze význačné miesto vo svojom pastoračnom úsilí. Môj ctihodný predchodca Pavol VI. svojimi gestami, svojím hlasovaním, svojím spoľahlivým vysvetľovaním Druhého vatikánskeho koncilu - ktorý on sám pokladal za veľký katechizmus moderných čias - celým svojím životom slúžil katechéze Cirkvi osobitne príkladným spôsobom. Dňa 18. marca 1971 odobril "Generálne direktorium katechézy", ktoré pripravila posvätná kongregácia pre klérus. Tento dokument zostáva základom, ktorý pobáda a orientuje obnovu katechézy v celej Cirkvi. Roku 1975 ustanovil aj Medzinárodnú katechetickú radu. Skvele definoval úlohu a význam katechézy v živote a poslaní Cirkvi, keď sa pri Prvom medzinárodnom kongrese katechézy 25. septembra 1974 obrátil na účastníkov a výslovne sa k tejto téme vrátil v exhortácii Evangelii nuntiandi⁵. Chcel, aby katechéza, osobitne katechéza pre deti a mládež, bola témou 4. generálnej schôdzky na biskupskej synode,⁶ ktorá zasadala v októbri 1977 a na ktorej som mal česť byť prítomný.

Plodná synoda

3. Na konci synody Otcovia predstavili Svätému Otcovi veľmi bohatú dokumentáciu, obsahujúcu rozličné prejavy počas ich zhromaždenia, posolstvá, ktoré s jeho súhlasom poslali Božiemu ľudu⁷, a najmä bohatú zbierku "Návrhov", v ktorých vyjadrovali svoje náhľady na mnohé aspekty katechézy v súčasnej dobe.

Táto synoda pracovala vo výnimočnom ovzduší nádeje a vďačnosti voči Bohu. Videla v katechetickej obnove vzácny dar Ducha Svätého pre súčasnú Cirkev, dar na ktorý všade vo svete kresťanské spoločenstvá na každej úrovni odpovedajú veľkodušne a s vynaliezavou pohotovosťou, ktorá vzbudzuje obdiv. Potrebná diferenciácia sa teda mohla vykonávať na veľmi živej skutočnosti a nájsť v Božom ľude veľkú ochotu voči Pánovej milosti a voči direktívam Učiteľského úradu Cirkvi.

Zmysel tejto exhortácie

4. Ctihodní bratia a drahí synovia a dcéry, túto apoštolskú exhortáciu vám dnes posielam v tom istom ovzduší viery a nádeje. Z veľmi širokej tematiky si zachováva iba niektoré najaktuálnejšie a najdôležitejšie aspekty, aby sme zdôraznili najšťastnejšie výsledky synody. V podstate preberá úvahy pápeža Pavla VI. a využíva bohatú dokumentáciu, ktorú zanechala synoda. Pápež Ján Pavol I., ktorého horlivosť a dary katechéty nás všetkých udivovali, ich zozbieral a chystal sa ich vydať, keď ho náhle Boh povolal k sebe. Všetkým nám dal príklad katechézy sústredenej na podstatné veci a súčasne ľudovej, s jednoduchými počinmi a slovami, súcimi dotknúť sa srdc. Ja teda preberám dedičstvo týchto dvoch pápežov, aby som vyhovel žiadosti biskupov, ktorú vyjadrili na záver 4. všeobecného zhromaždenia synody a ktorú prijal pápež Pavol VI. vo svojom záverečnom príhovore.⁸ Robím to aj preto, aby som splnil jednu z hlavných povinností svojej apoštolskej funkcie. Napokon, katechéza bola vždy ústrednou myšlienkou mojej kňazskej a biskupskej služby.

Mojou vrúcnou túžbou je, aby táto apoštolská exhortácia, určená pre celú Cirkev, posilnila vieru a kresťanský život, dala novú životnú silu terajším iniciatívam, s potrebnou diskretnosťou podnietila kreativitu a v komunitách prispela k zvýšeniu radosti, že môžu prinášať svetu Kristovo tajomstvo.

I.

MÁME JEDINÉHO UČITEĽA: JEŽIŠA KRISTA

Zapojiť sa do spoločenstva s Ježišom Kristom

5. Generálne zasadanie biskupskej synody často nástojilo na kristocentrizme každej pravej katechézy. Môžeme si vziať dva významy slova, ktoré si neprotirečia, ani sa nevyučujú, ale sa vzájomne na seba odvolávajú a dopĺňajú.

Predovšetkým chcem podčiarknuť, že v samom strede katechézy nachádzame v podstate jednu osobu: osobu Ježiša z Nazaretu, "jednorodného z Otca, plného milosti a pravdy",⁹ ktorý trpel a zomrel za nás a teraz zmŕtvychvstalý vždy žije s nami. Je to Ježiš, ktorý je "cesta, pravda a život",¹⁰ a kresťanský život spočíva v nasledovaní Krista: "sequela Christi". Podstatným a prvoradým predmetom katechézy je - ak použijeme výraz drahý svätému Pavlovi, ako aj súčasnej teológii - "Kristovo tajomstvo". Katechizovať je, v istom zmysle, viesť niekoho, aby skúmal toto tajomstvo vo všetkých jeho rozmeroch: "všetkým oznámiť, aký je plán tajomstva... Pochopiť so všetkými svätými, aká je to šírka, dĺžka, výška a hĺbka a poznať aj Kristovu lásku, presahujúcu každé poznanie, aby vás naplnila Božia plnosť celá."¹¹ Znamená to teda odhaliť v Kristovej osobe celý večný Boží plán, ktorý sa v nej splňa. Znamená to pochopiť význam Kristových počinov a slov, zázrakov, ktoré vykonal; lebo ony súčasne skrývajú a odhaľujú jeho tajomstvo. V tomto zmysle je definitívnym cieľom katechézy uviesť niekoho nielen do styku, ale do spojenia, do dôvernosti s Ježišom Kristom: on jediný môže priviesť niekoho k láske k Otcovi v Duchu a k účasti na živote Najsvätejšej Trojice.

Odovzdávať Kristovo učenie

6. Kristocentrizmus v katechéze znamená aj to, že jej prostredníctvom sa vylučuje, aby každý podával svoje učenie alebo náuku nejakého iného učiteľa, ale odovzdáva len učenie Ježiša Krista, teda pravdu, ktorú on prináša, alebo presnejšie Pravdu, ktorou je on sám.¹² Treba teda povedať, že v katechéze je Kristus, vtelené Slovo a Boží Syn, ktorého podávame v učení a všetko ostatné je vo vzťahu k nemu; a že iba Kristus vyučuje, kým každý iný to koná iba natoľko, nakoľko je jeho tlmočníkom, dovoľujúc Kristovi, aby vyučoval jeho ústami. Neustálym úsilím každého katechéty - nech má v Cirkvi akúkoľvek mieru zodpovednosti - musí byť svojím vyučovaním a vlastným správaním tlmočiť učenie a život Ježiša. Nebude sa usilovať pritiahnúť pozornosť na seba, na svoje idey a osobné postoje, súhlas inteligencie a príľnutie srdca toho, koho katechizuje; a najmä nebude sa usilovať vnucovať svoju mienku a osobné opcie, ako keby vyjadrovali učenie a životné zásady Krista. Každý katechéta má konať tak, aby mohol na seba aplikovať tajomné Ježišovo slovo: "Moje učenie nie je moje, ale toho, ktorý ma poslal."¹³ To robí svätý Pavol, keď sa zaoberá prvoradou požiadavkou: "Prijal som od Pána to, čo som vám odovzdal."¹⁴ Ako sa katechéta musí neustále zaoberať Božím slovom, ktoré mu podáva Učiteľský úrad Cirkvi, akú hlbokú dôvernosť má pestovať s Kristom a s Otcom, akého ducha modlitby, aké odlúčenie sa od seba samého, aby mohol povedať: "Moje učenie nie je moje!"

Učiaci Kristus

7. Toto učenie nie je súhrnom abstraktných právd: je komunikáciou živého Božieho tajomstva. Kvalita toho, kto vyučuje evanjelium a povaha jeho učenia úplne prevyšujú "učiteľov" v Izraeli vďaka dokonalej jednote, ktorá jestvuje medzi tým, čo hovorí a tým, čo koná a čo je. No ostáva fakt, že evanjeliá jasne spomínajú niektoré chvíle, keď Ježiš vyučuje. "Ježiš konal a vyučoval;"¹⁵ v týchto dvoch slovách, ktorými sa otvára kniha Skutky apoštolov, svätý Lukáš spája a súčasne rozlišuje dva póly v Kristovom poslaní.

Ježiš vyučoval: toto on sám svedčí o sebe: "Každý deň som sedával v chráme a vyučoval."¹⁶ To si s obdivom všímajú evanjelisti, prekvapení, keď ho vidia vždy a na každom mieste vyučovať spôsobom a s autoritou dovtedy neznámou. "Opäť sa k nemu zišli zástupy a on ich zasa ako zvyčajne učil;"¹⁷ "Žasli nad jeho učením, lebo ich učil ako ten, čo má moc."¹⁸ To konštatujú aj jeho nepriatelia, aby vyťažili dôvod na obžalobu a odsúdenie: "Poburuje ľud a učí po celej Judei, počnúc od Galiley až sem."¹⁹

Jediný "Učiteľ"

8. Ten, čo takto učí, zasluhuje si osobitný titul "Učiteľ". Koľkokrát v celom Novom zákone a najmä v evanjeliách sa mu dostal tento titul Učiteľa!²⁰ Samozrejme, najmä Dvanásti a iní učenici, ba i zástupy poslucháčov ho s obdivom, dôverou a nežnosťou oslovujú Učiteľ.²¹ Dokonca aj farizeji a saduceji, učitelia Zákona, Židia vôbec sa nezdráhajú dať mu tento titul: "Učiteľ, chcem vidieť nejaké znamenie od teba;"²² "Učiteľ, čo mám robiť, aby som bol dedičom večného života?"²³ No predovšetkým sám Ježiš v mimoriadne slávnostných a veľmi významných chvíľach sa nazýva Učiteľom: "Vy ma oslovujete "Učiteľ" a "Pane" a dobre hovoríte, lebo to som;"²⁴ vyhlasuje jedinečnosť, jedinú úlohu svojho poslania ako učiteľa: "Len jeden je váš učiteľ".²⁵ Tak môžeme pochopiť, prečo viac ako dve tisícročia vo všetkých rečiach na zemi ľudia každého postavenia, rasy a národa mu s úctou dávali tento titul, opakujúc každý svojím spôsobom Nikodémovo zvolanie: "Rabbi, vieme, že si prišiel od Boha ako učiteľ."²⁶

Tento obraz učiaceho Krista, súčasne majestátneho, priateľského a láskavého, pôsobiaceho hlbokým dojmom, obraz, ktorý perom načrtli evanjelisti a často zvýraznili maliari už od starokresťanských čias,²⁷ je taký úchvatný, že ho aj ja rád privolávam na začiatku týchto úvah o katechéze v súčasnom svete.

Učiteľ celým svojím životom

9. Keď to robím, nezabúdam, že velebnosť učiaceho Krista, dôslednosť a presvedčivá sila, jedinečné v jeho učení, sa dajú vysvetliť jedine tým, že jeho slová, jeho podobenstvá a jeho učenie sa nikdy nedajú oddeliť od jeho života a od samej jeho bytosti. V tomto zmysle bol celý Kristov život neustálym vyučovaním: jeho silenciá, zázraky, gestá, modlitba, láska k človekovi, záujem o malých a chudobných, totálne sebaobetovanie na kríži za spásu sveta, jeho zmŕtvychvstanie sú splnením jeho slova a celého zjavenia. Takže pre kresťanov je Ukrižovaný jedným z najvznešenejších a najľudovejších obrazov učiaceho Ježiša.

Všetky tieto úvahy, ktoré vychádzajú z veľkých tradícií Cirkvi, ožívujú v nás nadšenie za Ježiša Krista a za Učiteľa, ktorý zjavuje Boha ľuďom a človeka človeku samému; za Učiteľa, ktorý prináša spásu, posväcuje a vedie; ktorý je živý, hovorí, burcuje, dojíma, karhá, súdi, odpúšťa, každý deň kráča s nami na ceste dejín; za Učiteľa, ktorý prichádza a príde v sláve.

Iba v hlbokom spoločensťve s ním nájdú katechéti svetlo a silu pre pravú a žiadúcu obnovu katechézy.

II.

SKÚSENOSŤ - STARÁ AKO CIRKEV

Poslanie apoštolov

10. Obraz učiaceho Krista sa hlboko vtlačil do duše Dvanástich a prvých učeníkov a príkaz: "Chodte... a učte všetky národy"²⁸ dal nový smer celému ich životu. Svedčí nám o tom svätý Ján vo svojom evanjeliu, keď uvádza Ježišove slová: "Už vás nenazývam sluhami, lebo sluha nevie, čo robí jeho pán. Nazval som vás priateľmi, pretože som vám oznámil všetko, čo som počul od svojho Otca."²⁹ Nie oni si volili nasledovať Ježiša, ale Ježiš si ich vyvolil, vodil ich so sebou a ustanovil ich už pred Veľkou nocou, aby šli a prinášali ovocie a aby ich ovocie zostávalo.³⁰ Práve preto im po zmŕtvychvstaní formálne zveruje poslanie učiť všetky národy.

Celá kniha Skutky apoštolov dosvedčuje, že boli verní tomuto povolaniu a poslaniu, ktoré prijali. Členovia prvej kresťanskej komunity sa tu predstavujú ako "vytrvalo zotrúvajú na vyučovaní apoštolov a v bratskom spoločensťve, na lámaní chleba a na modlitbách."³¹ Tu sa bezpochyby nachádza trvalý obraz Cirkvi, ktorá sa vďaka učeniu apoštolov rodí a neustále živí Pánovým slovom, oslavuje ho v eucharistickej obeti a svetu vydáva o ňom svedectvo v znamení lásky.

Protivníci s rozhorčením pozerali na účinkovanie apoštolov preto, lebo "im zazlievali, že učili ľud"³² a zakázali im ďalej vyučovať v Ježišovom mene.³³ Vieme však, že práve v tomto bode apoštolí správne usudzovali, že je potrebné viac poslúchať Boha ako ľudí.³⁴

Katechéza v apoštolskej dobe

11. Apoštolí sa od začiatku usilovali o to, aby sa na službe apoštolátu zúčastňovali aj iní.³⁵ Odovzdávajú svojim nástupcom úlohu vyučovať; túto úlohu zverujú aj diakonom už od ich ustanovenia: "Štefan, plný milosti a sily", neprestáva vyučovať, pobádaný múdrosťou Ducha.³⁶ Apoštolí si k svojej úlohe vyučovať priberajú "mnohých iných učeníkov";³⁷ ale aj iní jednoduchí kresťania rozohnaní prenasledovaním "chodili a hlásali slovo".³⁸ Svätý Pavol je najhorlivejším hlásateľom tejto blahozvesti od Antiochie až po Rím, kde v poslednej správe, ktorú o ňom máme v Skutkoch, je človekom, ktorý "ohlasoval Božie kráľovstvo o Pánu Ježišovi Kristovi so všetkou odvahou a bez prekážky".³⁹ Jeho početné listy predlžujú a prehľbujú jeho učenie. Aj Petrove a Jánove listy, Jakubov a Júdov list sú takisto svedectvami o katechéze apoštolskej doby.

Evanjeliá ešte pred svojím napísaním predstavovali učenie živým slovom hlásaným kresťanským komunitám a majú viac-menej katechetickú štruktúru. Ved' či sa rozprávanie svätého Matúša nenazývalo evanjeliom katechéty a svätého

Marka evanjeliom katechumena?

U cirkevných otcov

12. Cirkev pokračuje v tomto učiteľskom poslaní apoštolov a ich prvých spolupracovníkov. Deň čo deň sa sama stávala učeníčkou Pána, a preto jej právom patrí názov "Matka a Učiteľka".⁴⁰ V poapoštolskej dobe od Klementa Rímskeho po Origena⁴¹ sa rodia pozoruhodné diela. Potom sme svedkami zaujímavého faktu: biskupi a pastieri, najmä tí najuznávanejší, predovšetkým v 3. a 4. storočí, pokladajú za najdôležitejšiu úlohu svojho biskupského poslania ústne alebo písomne podávať katechetickú náuku. Je to epocha Cyrila Jeruzalemského a Jána Zlatoústeho, Ambróza a Augustína, počas ktorej z pera toľkých cirkevných otcov vychádzajú diela, ktoré pre nás ostávajú vzormi (modelmi).

Nemožno tu nespomenúť, aspoň veľmi nakrátko, katechézy, ktoré napomáhali rozšírenie a cestu Cirkvi v rozličných epochách dejín na všetkých kontinentoch a v najrôznejších sociálnych súvislostiach. Zaiste nikdy nechýbali ťažkosti, no Pánovo slovo - podľa apoštola Pavla - sa cez stáročia rýchlo šírilo a preslávilo.⁴²

V konciloch a v misijnej činnosti

13. Služba katechézy čerpá vždy novú energiu z koncilov. Tridentský koncil je v tomto ohľade príkladom, ktorý treba podčiarknuť: vo svojich konštitúciách a dekrétach dal prednosť katechéze; je pôvodcom "Rímskeho katechizmu", ktorý sa nazýva aj "Tridentským" a tvorí prvotriedne dielo ako súhrn kresťanského učenia a tradičnej teológie pre kňazov; v Cirkvi vyvolalo pozoruhodnú organizáciu katechézy; pobádalo duchovných k povinnostiam katechetickej výučby; vďaka dielam svätých teológov, akými boli svätý Karol Borromejský, svätý Róbert Bellarmín a svätý Peter Kanizius, ktorý zostavil katechizmy, ktoré sú vzhľadom na svoju dobu skutočnými vzormi. Kiežby Druhý vatikánsky koncil vzbudil podobné nadšenie a skutky v našich dňoch!

Aj misie sú privilegovaným terénom na uplatnenie katechézy. Skoro po dvetisíc rokoch sa Boží ľud neprestal vychovávať vo viere podľa vhodných foriem prispôbolených rozličným podmienkam veriacich a rozmanitým náboženským okolnostiam.

Katechéza je úzko spätá s celým životom Cirkvi. Od nej podstatne závisí nielen zemepisné rozšírenie a číselný rast, ale aj - a ešte viac - vnútorný rozmach Cirkvi, jej súlad s Božím plánom. Viaceré poučenia zo spomenutých skúseností z Cirkevných dejín si - okrem mnohých iných - zasluhujú, aby sme ich mali stále na pamäti.

Katechéza: Právo a povinnosť Cirkvi

14. Predovšetkým je úplne jasné, že katechéza bola pre Cirkev vždy svätou povinnosťou a neodvolateľným právom. Na jednej strane je istotne povinnosťou, ktorá vyplýva z Pánovho príkazu a zaväzuje najmä tých, čo sú v Novom zákone pozvaní do dušpastierskej služby. Na druhej strane sa môže takisto hovoriť o práve: z teologického hľadiska každý pokrstený mocou samého krstu má právo dostať od Cirkvi výučbu a formáciu, ktoré mu pomôžu dosiahnuť pravý kresťanský život; potom v perspektíve ľudských práv má každá osoba právo hľadať náboženskú pravdu a slobodne sa jej pridržať, čiže vymyká sa spod každého nátlaku zo strany jednotlivcov, sociálnych skupín alebo akejkoľvek ľudskej moci, takže v náboženskej oblasti nikto nemôže byť nútený konať proti svojmu svedomiu, ani sa mu nesmie zabraňovať konať podľa svojho svedomia.⁴³

Preto sa katechetická činnosť musí konať v priaznivých časových a miestnych podmienkach, musí mať prístup k hromadným oznamovacím prostriedkom a k primeraným pracovným pomôckam, bez diskriminácie voči rodičom, katechizovaným a katechétom. Toto právo sa dnes stále viac uznáva, aspoň v hlavných princípoch, ako o tom svedčia vyhlásenia alebo medzinárodné zmluvy, v ktorých - s istými obmedzeniami - možno spoznať túžby svedomia väčšiny

dnešných ľudí.⁴⁴ No toto právo mnohé štáty porušujú, takže katechézu vykonávať, podnecovať alebo prijímať sa stáva trestným činom, podrobeným sankciám. A preto spolu so synodálnymi otcami dôrazne dvíham svoj hlas proti každej diskriminácii na poli katechézy a znova nástojčivo vyzývam zodpovedných činiteľov, aby úplne upustili od opatrení, ktoré porušujú ľudskú slobodu vo všeobecnosti a osobitne náboženskú slobodu.

Prvotná úloha

15. Druhá úloha sa vzťahuje na miesto katechézy v pastoračných programoch Cirkvi. Čím viac Cirkev dokáže - na miestnej a všeobecnej úrovni - dať prvenstvo katechéze pred inými dielami a iniciatívami, ktorých výsledky by mohli byť veľkolepejšie, tým viac nachádza v katechéze účinný činiteľ konsolidácie svojho vnútorného života ako komunita veriacich a svojej vonkajšej činnosti ako komunita misionárska. V tomto 20. storočí, čo sa chýli ku koncu, Boh, ako aj udalosti, ktoré sú takisto Božími výzvami, vyzývajú Cirkev obnoviť svoju dôveru v katechetickú činnosť ako v absolútne prvoradú úlohu svojho poslania. Vyzývajú Cirkev, aby venovala katechéze svojich najlepších ľudí a sily, nešetiac pritom úsilím, námahou a materiálnymi prostriedkami, aby lepšie organizovala a pripravila kvalifikovaných pracovníkov. Nejde tu o jednoduchý ľudský výpočet, ale o postoj viery. A postoj viery sa vždy vzťahuje na dôveru Bohu, ktorý vždy odpovie.

Spoločná a diferencovaná zodpovednosť

16. Tretia úloha: katechéza vždy bola a zostane dielom, za ktoré nesie zodpovednosť celá Cirkev. No členovia Cirkvi majú rozličnú zodpovednosť, ktorá vyplýva z poslania každého z nich. Pastieri mocou svojho poslania majú na rozličných stupňoch najvyššiu zodpovednosť za prípravu vedenia, orientáciu a zosúladenie katechézy. Prvoradú zodpovednosť, ktorá ho v tejto oblasti zaväzuje, má pápež: nachádza v nej dôvod pastoračnej starostlivosti, no predovšetkým prameň radosti a nádeje. Kňazi, rehoľníci a rehoľníčky majú v katechéze privilegované pole svojho apoštolátu. Rodičia majú osobitnú zodpovednosť v inej rovine. Učitelia, rozličné cirkevné osoby, katechéti a popri nich aj pracovníci zodpovední za spoločenské oznamovacie prostriedky - všetci majú v rozličnej miere presne určenú zodpovednosť za formáciu svedomia veriaceho, ktorá je dôležitá pre život Cirkvi a odzrkadľuje sa na živote samej spoločnosti. Vzbudenie živého a činného povedomia tejto zodpovednosti, diferencovanej, ale aj spoločnej, môže byť v celej Cirkvi a v každom jej sektore jedným z najlepších výsledkov Generálneho zhromaždenia synody, venovanej úplne katechéze.

Neustála a správna obnova

17. Napokon, katechéza potrebuje ustavičnú obnovu, isté obohatenie vlastného pojmu vo svojich metódach, v hľadaní a používaní primeraných výrazov a nových prostriedkov pri hlásaní posolstva. Táto obnova nemá vždy rovnaký úspech a synodálni otcovia popri nepopierateľnom pokroku v životnosti katechetickej činnosti a sľubnej iniciatíve realisticky uznali aj hranice, medze alebo aj "nedostatky" toho, čo sa doteraz vykonalo.⁴⁵ Tieto hranice a nedostatky sú osobitne vážne, keď sa vystavujú pokušeniu narušiť celistvosť obsahu. "Posolstvo Božiemu ľudu" veľmi dobre vyzdvihlo, že "zvykové opakovanie, ktoré zavrhuje každú zmenu a nerozvážna improvizácia, ktorá ľahkovážne odbavuje problémy, sú pre katechézu rovnako nebezpečné".⁴⁶ Rutinné opakovanie prináša stagnáciu, letargiu a nakoniec paralýzu. Nerozvážna improvizácia vyvoláva zmätok u katechizovaných a ich rodičov, ak ide o deti, najrozličnejšie odchýlky a úchylky, prerušenie a nakoniec aj úplný rozklad jednotnosti. Je potrebné, aby dnes Cirkev dokázala - ako to vedela urobiť v iných historických epochách - múdrosť, odvahu a evanjelióvu vernosť pri hľadaní a otváraní ciest a nových perspektív pre katechetické vyučovanie.

KATECHÉZA V PASTORAČNEJ A MISIONÁRSKEJ ČINNOSTI CIRKVI

Katechéza - etapa evanjelizácie

18. Katechézu nemožno oddeliť od celkovej pastoračnej a misionárskej iniciatívy Cirkvi. Predsa však má svoju špecifickosť, ktorou sa často zaoberalo IV. generálne zhromaždenie synody biskupov jednak počas prípravy, jednak v jej priebehu. Tento problém zamestnáva aj verejnú mienku v Cirkvi a mimo nej.

Tu nie je namieste podať prísnu a formálnu definíciu katechézy, keďže ju dostatočne vysvetlilo "Generálne direktórium katechézy".⁴⁷ Je úlohou špecialistov stále viac vysvetľovať jej obsah a rozčlenenie.

Zoči-voči nejasnostiam v praxi na správne pochopenie katechézy jednoducho pripomíname niektoré podstatné body - už presne stanovené v cirkevných dokumentoch - bez ktorých by hrozilo riziko, že nezachytíme jej celý význam a dosah.

Vo všeobecnosti môžeme zdôrazniť, že katechéza je výchova detí, mladých a dospelých vo viere, ktorá v sebe osobitne zahrnuje vyučovanie kresťanskej náuky, všeobecne podávané organickým a systematickým spôsobom, aby sa uviedli do plného kresťanského života. Z tohto dôvodu, aby sa formálne vyhlo konfúzii, katechéza sa rozčleňuje na isté úseky pastoračného poslania Cirkvi, ktoré majú katechetickú funkciu, pripravujú katechézu alebo z nej vyplývajú: prvé ohlasovanie evanjelia alebo misionárske vyučovanie pomocou kerygmy, aby vzbudili vieru; apologetika alebo hľadanie dôvodov viery; skúsenosť kresťanského života; slávenie sviatostí; začleňovanie sa do cirkevného spoločenstva; apoštolské a misionárske dosvedčovanie (svedectvo).

Predovšetkým pripomíname, že medzi katechézou a evanjelizáciou nejestvuje odluka ani protirečenie, ba ani priama a jednoduchá totožnosť, ale jestvujú medzi nimi úzke integračné vzťahy, ktoré sa vzájomne dopĺňajú. Apoštolská exhortácia Evangelii Nuntianti z 8. decembra 1975 o evanjelizácii moderného sveta správne podčiarkovala, že evanjelizácia - ktorej cieľom je odovzdať blahozvesť celému ľudstvu, aby z nej žilo - je bohatou, zložitou a dynamickou realitou, ktorú vytvárajú prvky - alebo lepšie - podstatné prvky, ale navzájom sa líšiace, ktoré treba chápať v ich celistvosti; v jednote jedného - jediného hnutia.⁴⁸ Katechéza je práve jedným z týchto prvkov - a to veľmi dôležitým! - celého procesu evanjelizácie.

Katechéza a prvé ohlasovanie evanjelia

19. Špecifickosť katechézy na rozdiel od počiatočného hlásania evanjelia, ktorého výsledkom je obrátenie, smeruje k dvojakému cieľu: napomôcť dozrievanie počiatočnej viery a vychovávať skutočného Kristovho učeníka prostredníctvom hlbšieho a systematického poznania osoby a posolstva Pána Ježiša Krista.⁴⁹

No v katechetickej praxi si treba všímať fakt, že prvá evanjelizácia často chýbala. Istý počet detí, pokrstených v útlom veku, prichádza na farskú katechézu bez akejkoľvek iniciácie k viere a bez nejakého výslovného a osobného prilnutia k Ježišovi Kristovi. Majú iba schopnosť veriť, vliatu do ich srdca krstom a prítomnosťou Ducha Svätého; predsudky rodinného prostredia, málo kresťanský alebo pozitivistický duch výchovy veľmi rýchlo ich pôsobenie maria. A treba k nim pridať iné deti, nepokrstené, pre ktoré rodičia len neskoro prijímajú náboženskú výchovu: pre isté technické príčiny ich katechumenálne obdobie vo väčšine prípadov často prebieha vo väčšine prípadov počas obyčajnej katechézy. Okrem toho mnoho pokrstených detí a dospievajúcich, ktorí prijali systematickú katechézu a sviatosti, ešte dlhý čas váhajú zaangažovať svoj život pre Ježiša Krista, ak sa priamo neusilujú vyhnúť sa náboženskej výchove v mene svojej slobody. Napokon, sami dospelí nie sú odolní proti pochybnostiam a pokušeniam opustiť vieru - pod vplyvom neveriaceho okolia. To znamená, že "katechéza" musí často nielen živiť a zveľaďovať vieru, ale ju aj neustále prebúdzat' pomocou milostí, otvárať srdcia,

pracovať na obrátení, pripravovať úplné priľnutie k Ježišovi Kristovi tých, ktorí sú ešte iba na prahu viery. Táto starostlivosť čiastočne udáva tón, reč a metódu katechézy.

Špecifický cieľ katechézy

20. Špecifickým cieľom katechézy však ostáva s Božou pomocou rozvíjať ešte počiatočnú vieru, podnecovať ju naplno a každodenne napomáhať kresťanský život veriacich každého veku. Ved' ide v rovine poznania a v živote o vzrast semena viery, vloženého Duchom Svätým pri prvom ohlasovaní a účinne odovzdaného svätým krstom.

Katechéza sa teda usiluje rozvíjať chápanie Kristovho tajomstva vo svetle Slova, aby ním nasiakol celý človek. Keď je kresťan účinkom milosti premenený na nové stvorenie, začína nasledovať Krista a v Cirkvi sa vždy naučí myslieť ako on, súdiť ako on, konať v zhode s jeho príkazmi a dúfať podľa jeho povzbudenia.

Presnejšie, cieľom katechézy vo všeobecnom rámci evanjelizácie je byť fázou výučby a dozrievania, čiže obdobiím, v ktorom kresťan po prijatí osoby Ježiša Krista ako jediného Pána pomocou viery a po celkovom priľnutí k nemu úprimným obrátením srdca sa usiluje lepšie poznať Ježiša, ktorému sa oddal: poznať jeho "tajomstvo", kráľovstvo Božie, ktoré on ohlasuje, požiadavky a prísľuby v jeho evanjeliovom poslanstve, cesty, ktoré načrtol pre každého, kto ho chce nasledovať.

Ak teda je pravda, že byť kresťanom znamená povedať "áno" Ježišovi Kristovi, je potrebné si uvedomiť, že toto "áno" má dve roviny: spočíva v odovzdaní sa Božiemu slovu, opiera sa o neho, ale znamená - v druhej úrovni - aj usilovať sa vždy lepšie poznať hlboký zmysel tohto slova.

Potreba systematickej katechézy

21. Pápež Pavol VI. vo svojom príhovore na záverečnom zasadnutí IV. generálneho zhromaždenia synody s radosťou "konštatoval, že všetci podčiarkovali absolútnu nevyhnutnosť dobre usporiadanej a koherentnej katechézy, pretože takéto prehĺbenie toho istého kresťanského tajomstva podstatne rozlišuje katechézu od všetkých ostatných foriem ohlasovania Božieho slova."⁵⁰

Zoči-voči praktickým ťažkostiam je potrebné medzi iným zdôrazniť niektoré charakteristické vlastnosti tohto vyučovania:

- musí byť systematické, nie improvizované, podľa programu, ktorý mu pomôže dosiahnuť presný cieľ;
- má nástožiť na podstatných veciach, bez nároku na ucelený pohľad na všetky diskutované otázky, či premenu na teologický výskum alebo vedeckú exegézu;
- má byť úplné, kompletné, teda také, ktoré sa nezastaví na počiatočnom ohlasovaní kresťanského tajomstva, aké máme v kerygme;
- má byť úplnou kresťanskou iniciáciou, otvorenou všetkým zložkám kresťanského života.

Bez toho, že by som zabúdal na mnohé príležitosti katechézy v súvislosti s osobným, rodinným, sociálnym alebo cirkevným životom - ktoré je potrebné využiť a ku ktorým sa vrátim v VI. hlave - nástožím na potrebe organickej a systematickej kresťanskej výučby, pretože z rozličných strán sa usilujú zľahčovať jej dôležitosť.

Katechéza a životná skúsenosť

22. Je márne stavať správnu prax proti správnej viere: v kresťanstve je prvá od druhej neodlučiteľná. Pevné a rozvážne presvedčenie vedie k odvážnej a správnej činnosti, úsilie vychovávať veriacich, aby dnes žili ako Kristovi učeníci, si vyžaduje a uľahčuje prehĺbenie Kristovho tajomstva v dejinách spásy.

Rovnako márne je upúšťať od vážneho a systematického štúdia Kristovho poslanstva v mene metódy, ktorá uprednostňuje životnú skúsenosť. "Nikto nemôže dosiahnuť úplnú pravdu jednoduchou osobnou skúsenosťou, čiže bez primeraného vysvetlenia poslanstva Ježiša Krista, ktorý je cesta, pravda a život." (Jn 14,6)⁵¹

Takisto katechéza, ktorá vychádza zo života, nesmie protirečiť tradičnej,

dogmatickej a systematickej katechéze.⁵² Pravá katechéza je vždy usporiadanou a systematickou iniciáciou do zjavenia, ktoré Boh o sebe samom dal človekovi v Ježišovi Kristovi, teda do zjavenia, ktoré Cirkev stráži, opatruje vo svojej živej pamäti a vo Svätom Písme a neustále podáva ďalej prostredníctvom ústneho a činného podania z pokolenia na pokolenie. No toto zjavenie nie je izolované od života, ani umelo postavené vedľa neho. Vzťahuje sa na posledný zmysel existencie, ktorú Cirkev úplne osvetľuje, aby ju inšpirovala alebo skúmala vo svetle evanjelia.

Preto môžeme na katechétoch aplikovať to, čo Druhý vatikánsky koncil osobitne hovoril o kňazoch: vychovávatelia - človeka a jeho života - vo viere.⁵³

Katechéza a sviatosti

23. Katechéza je vnútorne spojená s celou liturgickou a sviatostnou činnosťou, pretože vo sviatostiach a predovšetkým v Eucharistii Ježiš Kristus v celej plnosti spôsobuje premenu ľudí.

V prvotnej Cirkvi sa katechumenát a iniciácia do krstu a do Eucharistie stotožňovali. Hoci Cirkev v starých (starodávnych) kresťanských krajinách zmenila svoju prax v tejto oblasti, katechumenát nebol zrušený; ba naopak, pozná obrodu a rozkvet⁵⁴ a hojne sa praktizuje v mladých misionárskych cirkvách. V každom prípade si katechéza vždy zachováva vzťah ku sviatostiam. Vynikajúcou formou katechézy na jednej strane je príprava ku sviatostiam a každá katechéza nepochybne vedie ku sviatostiam viery. Na druhej strane správne vysluhovanie sviatostí má nesporne katechetický aspekt. Inými slovami sviatostný život sa ochudobňuje a rýchlo sa stane prázdny ritualizmom, ak nespočíva na vážnom poznaní významu sviatostí. A katechéza sa stáva "rozumkárstvom", ak hojne nečerpá zo sviatostného života.

Katechéza a cirkevné spoločenstvo

24. Katechéza má napokon úzky vzťah k zodpovednej činnosti Cirkvi a ku kresťanom vo svete. Ktokoľvek priľnul k Ježišovi Kristovi a usiluje sa upevniť svoju vieru pomocou katechézy, potrebuje ju žiť v spoločenstve s tými, čo kráčali tou istou cestou. Katechéze hrozí nebezpečenstvo, že sa stane neplodnou, ak komunita viery a kresťanského života neprijme katechumena na istom stupni jeho katechézy. Práve preto cirkevné spoločenstvo na všetkých stupňoch je dvojnásobne zodpovedné za katechézu: má zodpovednosť postarať sa o formáciu svojich členov, ale aj zodpovednosť prijať ich v prostredí, v ktorom budú môcť najplnšou mierou žiť to, čo sa naučili.

Katechéza je takisto otvorená voči misijnému dynamizmu. Ak sa koná dobre, kresťania budú cítiť potrebu vydávať svedectvo o svojej viere, odovzdávať ju svojim deťom, dať ju poznať druhým, všemožne slúžiť ľudskej spoločnosti.

Potreba katechézy v širšom zmysle pre dozrievanie a silu viery

25. Takto, vďaka katechéze, evanjeliová kerygma - prvé ohlasovanie, plné vrúcnosti, ktoré jedného dňa otriaslo človekom a priviedlo ho k rozhodnutiu oddať sa Ježišovi Kristovi cez vieru - sa postupne prehľbuje, rozvíja v implicitných dôsledkoch, dopĺňa sa rozhovorom, ktorý apeluje aj na rozum a zameriava sa na kresťanskú prax v Cirkvi a vo svete. Všetko toto nie je menej evanjeliové ako kerygma, nech hovoria čokoľvek tí, podľa ktorých by katechéza nevyhnutne dospela k racionalizovaniu, skostnateniu a konečne k vyhláseniu všetkého toho, čo je živé, spontánne a vibrujúce v kerygme. Pravdy, ktoré sa prehľbujú v katechéze, sú tie isté, ktoré sa dotkli srdca človeka, keď ich počúval po prvýkrát. Ich lepšie poznanie ich vôbec neoslabuje ani neparalyzuje, ba robí ich ešte vyzývavejšími a rozhodnejšími pre život.

V koncepcii, ako ju vysvetľujeme, si katechéza plne zachováva pastoračný charakter tak, ako o nej Synoda chcela uvažovať. Tento široký pojem katechézy

nepopiera, ale obsahuje, ba prekračuje veľmi úzky pojem katechézy, ktorý sa kedysi všeobecne používal pri didaktických výkladoch: jednoduché vyučovanie formúl, ktoré vyjadrovali vieru.

A napokon katechéza je veľmi potrebná tak pre dozrievanie viery kresťanov, ako aj pre ich svedectvo vo svete: chce priviesť kresťanov "k jednote viery a k poznaniu Božieho Syna, k stavu dokonalého človeka, v miere, aká sluší plnej Kristovej zrelosti"⁵⁵; takisto ich chce pripraviť na to, aby vedeli zdôvodniť svoju nádej pred všetkými, čo to od nich žiadajú.⁵⁶

IV.

CELÁ BLAHOZVEŠŤ - ČERPANÁ Z PRAMEŇA

Obsah posolstva

26. Keďže katechéza je činiteľom alebo aspektom evanjelizácie, jej obsahom môže byť iba úplná evanjelizácia; to isté posolstvo - Blahozvešť spásy - raz a stokrát počuté a prijaté do srdca, sa v katechéze neustále prehlbuje úvahou a systematickým štúdiom; vždy záväznejším uvedením si jej zásahu do života každého; jej výučbou v organickom a harmonickom celku, ktorým je kresťanská prítomnosť v spoločnosti a vo svete.

Prameň

27. Katechéza bude vždy čerpať svoj obsah zo živého prameňa Božieho slova, ktoré nám odovzdala tradícia a Sväté písmo, pretože "posvätná tradícia s Sväté písmo tvoria posvätný poklad Božieho slova, zverený Cirkvi", ako to pripomenul Druhý vatikánsky koncil, ktorý si prial, aby "služba slova, to jest pastoračná kazateľská činnosť, katechéza a vôbec každé kresťanské poučovanie... nachádzalo zdravú stravu a svätú bodrosť v slove Písma."⁵⁷

Hovoriť o tradícii a Svätom písme ako o prameni katechézy znamená podčiarknuť, že katechéza musí byť naplnená a preniknutá myšlienkou, duchom a biblickými a evanjeliovými postojmi, ktoré čerpá z neustáleho styku s týmito textami; no znamená to aj pripomenúť, že katechéza bude tým bohatšia a účinnejšia, čím viac bude čítať tieto texty s umom a srdcom Cirkvi a čím viac sa bude inšpirovať z úvah a dvetisícročného života samej Cirkvi.

Vyučovanie, liturgia a život Cirkvi vyvierajú z tohto prameňa a k nemu privádzajú pod vedením pastierov a najmä Učiteľského úradu Cirkvi, ktorý im Pán zveril.

Krédo - privilegované vieroučné vyjadrenie

28. Privilegované vyjadrenie živého dedičstva, ktoré Učiteľský úrad dostal do ochrany, sa nachádza v "Kréde", alebo presnejšie v "Symboloch", ktoré v istých rozhodných chvíľach vieru Cirkvi sformovali do šťastných syntéz. Počas storočí bolo dôležitým prvkom katechézy práve "odovzdávanie Symbolu" (alebo odovzdanie súhrnu viery), po ktorom nasledovalo "odovzdanie" Pánovej modlitby Otčenáš. Tento výrazný obrad sa v našich dňoch uviedol znova do iniciácie katechumenov.⁵⁸ Či nie je potrebné nájsť preň vhodné a častejšie použitie, aby sa vyzdvihla etapa, medzi všetkými najdôležitejšia, v ktorej nový učeník Ježiša Krista s plným vedomím a odvahou prijíma obsah toho, čo odteraz bude vážne prehlbovať? Môj predchodca Pavol VI. zhrnul v "Kréde Božieho ľudu", verejne vyhlásenom pri príležitosti 19. storočnice umučenia apoštolov Petra a Pavla, podstatné prvky katolíckej viery, najmä tie, ktoré spôsobujú väčšie ťažkosti alebo ktorým hrozí nezáujem a ľahostajnosť.⁵⁹ To je spoľahlivý námet pre obsah katechézy.

Prvky, na ktoré sa nemá zabudnúť

29. Svätý Otec Pavol VI. pripomenul v 3. hlave apoštolskej exhortácie Evangelii Nuntiandi "základný obsah, živú podstatu" evanjelizácie.⁶⁰ V záujme katechézy je potrebné mať pred očami každý z týchto prvkov, ako aj živú syntézu, do ktorej boli začlenené.⁶¹

Preto sa tu obmedzím iba na niektoré jednoduché pripomienky.⁶² Každý vidí

napríklad, aké je dôležité pomôcť poznať dieťaťu, mladíkovi a každému, kto postupuje vo viere, "čo sa môže vedieť o Bohu";⁶³ v určitom zmysle im povedať: "Čomu sa vy klaniate bez toho, že by ste to poznali, ja vám to zvestujem";⁶⁴ krátko im vysvetliť⁶⁵ tajomstvo Božieho Slova, ktoré sa stalo človekom a prináša spásu človeka svojou Veľkou nocou, čiže svojou smrťou a svojím zmŕtvychvstaním, ale aj svojím hlásaním Blahozvesti, zázrakmi, ktoré vykonal, sviatosťami svojej neustálej prítomnosti medzi nami. Synodálni otcovia boli dobre inšpirovaní, keď žiadali, aby katechetická výučba nezredukovala Krista iba na ľudskú prirodzenosť a jeho posolstvu dala pozemský rozmer, ale aby ho uznala za Božieho Syna, sprostredkovateľa, ktorý nám umožňuje dostať sa k Otcovi v Duchu Svätom.⁶⁶

Je dôležité rozvinúť pred pohľadom rozumu a srdca vo svetle viery sviatosť jeho prítomnosti, ktorou je tajomstvo Cirkvi, spoločenstvo hriešnych ľudí, ale súčasne posvätených, ktorí tvoria Božiu rodinu, ktorú si zhromaždil Pán Ježiš pod vedením tých, ktorých "Duch Svätý ustanovil za biskupov, aby pásli Božiu Cirkev".⁶⁷

Je dôležité vysvetliť, že dejiny ľudí so znakmi (contrassegni) milosti a hriechu, veľkosti a biedy Boh vo svojom Synovi Ježišovi Kristovi prijal za svoje "a už v nich sa prejavuje istý náčrt, črta (abozzo) budúceho veku".⁶⁸

Je dôležité bez akéhokoľvek váhania odhaliť bohatstvá zriekania sa, ale aj radosti, ktorú Pavol rád nazýval (definoval) "nový život",⁶⁹ "nové stvorenie",⁷⁰ "byť alebo jestvovať v Kristovi",⁷¹ "večný život v Ježišovi Kristovi",⁷² čo nie je iné ako život vo svete, ale aj život podľa Blahoslavenstiev a život povolaný k projektovaniu a dosahovaniu večnosti.

Z toho vyplýva, že v katechéze je dôležité zdôrazňovať morálne, osobné požiadavky, ktoré zodpovedajú evanjeliu, kresťanským postojom voči životu a svetu, či sú hrdinské alebo veľmi jednoduché: nazývame ich kresťanskými alebo evanjeliovými čnosťami. Z toho vyplýva aj starostlivosť, ktorú má mať katechéza, aby nezanedbala, ale naopak primerane objasňovala - vo svojom úsilí o výchovu k viere - niektoré skutočnosti, ako prácu človeka na vlastnom duchovnom oslobodení,⁷³ hľadanie užšej a bratskej spoločnosti, angažovanosť za spravodlivosť a budovanie pokoja.

No netreba si myslieť, že tento rozmer katechézy je úplne nový. Už od čias cirkevných otcov svätý Ambróz a svätý Ján Zlatoústý - aby sme citovali aspoň týchto dvoch - poukázali na sociálne dôsledky evanjelia a celkom nedávno Katechizmus Pia X. medzi hriechmi volajúcimi o pomstu pred Božou tvárou výslovne uvádza utláčanie chudobných, ako aj okrádanie robotníkov o ich spravodlivú mzdu.⁷⁴ Sociálna starostlivosť je účinne zdôrazňovaná v katechetickom učení pápežov a biskupov osobitne po vzniku encykliky Rerum novarum. Mnohí synodálni otcovia s oprávnenou nástojčivosťou žiadali, aby bohaté dedičstvo sociálneho učenia Cirkvi našlo v primeranej forme svoje miesto vo všeobecnej katechetickej formácii veriacich.

Celistvosť obsahu

30. Pokiaľ ide o obsah katechézy, zasluhujú si dnes osobitnú pozornosť tri dôležité body.

Prvý sa týka celistvosti obsahu. Aby obeta vlastnej viery⁷⁵ bola dokonalá, kto sa stane učeníkom Kristovým, má právo prijať "slovo viery"⁷⁶ neokypené, nesfalšované, nezmenšené, ale úplné a celistvé, vo všetkej jeho dôslednosti a životnosti. Zradiť v niečom integritu posolstva znamená nebezpečne okliesniť katechézu a kompromitovať ovocie, ktoré právom očakáva Kristus a cirkevné spoločenstvo. Zaiste nie je náhodou, že konečný rozkaz Ježiša v evanjeliu Matúša má pečať istej totality: "Daná mi je všetka moc... Učte všetky národy..., naučte ich zachovávať všetko... Ja som s vami po všetky dni." Preto, keď človek vytuší "vznešenosť poznať Ježiša Krista"⁷⁷, s ktorým sa stretol vo viere, zatúži, azda podvedome, viac a lepšie ho poznať cez kázanie a učenie "podľa pravdy, ktorá je v

Ježišovi⁷⁸; tu neplatí nijaká zámienka, aby sa mu odmietla akákoľvek účasť na tomto poznaní. Aká by to bola katechéza, ktorá by nepodávala úplnú pravdu o stvorení človeka a jeho hriechu, o vykupiteľskom pláne nášho Boha a jeho dlhej a láskyplnej príprave, o Vtelení Božieho Syna a Márie Nepoškvrnenej Božej Matke, vždy Panny, povýšenej s telom a dušou do nebeskej slávy a jej poslaní v tajomstve spásy, o tajomstve neprávosti v našom živote⁷⁹ a Božej moci, ktorá nás od neho oslobodzuje, o potrebe pokánia a askézy, o sviatostných a liturgických úkonoch, o skutočnej eucharistickej prítomnosti, o účasti na božskom živote tu na zemi a vo večnosti atď. A tak nijaký skutočný katechéta nemôže zákonite a podľa ľubovôle robiť istý výber z pokladu viery medzi tým, čo považuje za dôležité a tým, čo považuje za nedôležité, aby jedno vyučoval a druhé odmietal.

Pomocou vhodných pedagogických metód

31. Z tohto vyplýva druhá pripomienka: je možné, že v dnešnej katechéze budú metodické alebo pedagogické dôvody určovať organizáciu podávania bohatstiev obsiahnutých v katechéze skôr jedným ako druhým spôsobom. Úplnosť jej obsahu zaväzuje k duchovnej vyrovnanosti a organickej a hierarchickej povahe, ktoré umožnia učiť pravdy, uvádzať normy, ukazovať cesty kresťanského života s takou vážnosťou, aká im prináleží. Je možné, že istý spôsob vyjadrovania je na podávanie tohto obsahu niektoej osobe alebo skupine osôb vhodnejší. Takýto výber bude možno uplatňovať natoľko, nakoľko sa nebude vnučovať teóriami alebo viac-menej subjektívnymi náhľadmi, poznačený istou ideológiou, ale bude inšpirovaný pokornou starostlivosťou čo najlepšie vystihnúť obsah, ktorý musí ostať neporušený. Používaná metóda a výklad musia ostať pravými tlmočníkmi neporušenosti obsahu a nie iba časťou náuky "o večnom živote"⁸⁰ a smerníc "na cestách života".⁸¹

Ekumenický rozmer (dimenzia) katechézy

32. Veľké hnutie, zaiste inšpirované Ježišovým Duchom, ktorý už viac rokov vedie katolícku Cirkev k tomu, aby hľadala s inými cirkvami alebo kresťanskými vyznaniami rekonštrukciu dokonalej jednoty, ktorú chcel mať Pán, ma vedie k rozhovoru o ekumenickom charaktere katechézy. Toto hnutie sa výrazne predstavilo na Druhom vatikánskom koncile⁸² a od koncilu dostalo v Cirkvi nový rozmach, ktorý sa prejavil prekvapujúcou sériou faktov a iniciatív, známych všetkým.

Katechéza si nemôže nevšímať tento ekumenický rozmer, pretože všetci veriaci, podľa vlastnej schopnosti a postavenia v Cirkvi, sú povolaní zúčastniť sa na hnutí, ktoré vedie k jednote.⁸³

Katechéza bude mať ekumenický rozmer, ak bez zamlčovania, že plnosť zjavených právd a prostriedkov spásy ustanovených Kristom sa nachádza v katolíckej Cirkvi⁸⁴, zachová úprimnú úctu v slovách a postojoch voči cirkevným komunitám, ktoré nie sú v dokonalej jednote s touto Cirkvou.

Preto je veľmi dôležité korektne a lojálne predstaviť iné cirkvi a cirkevné spoločenstvá, ktorými si Kristov Duch posluhuje ako prostriedkami spásy; a "okrem toho sa môžu vyskytovať aj mimo viditeľných hraníc niektoré, ba mnohé a významné prvky a hodnoty, z ktorých sa vo svojom celku buduje a živí sama katolícka Cirkev".⁸⁵

Medzi iným takéto ich predstavenie pomôže katolíkom jednak prehĺbiť vlastnú vieru a jednak im umožní lepšie poznať a vážiť si iných kresťanských bratov, a tak uľahčí hľadanie spoločnej cesty k plnej jednote v plnej pravde. Malo by pomáhať aj nekatolíkom lepšie poznať a vážiť si katolícku Cirkev a jej presvedčenie, že je "všeobecným nástrojom spásy".

Katechéza bude mať ekumenický rozmer a okrem toho vzbudí a udrží pravú túžbu po jednote; ba ešte viac, ak bude nabádať k úprimnému úsiliu - a v tom aj k úsiliu očistiť sa v pokore a v ohni Ducha Svätého, aby sa tak z cesty odstránili prekážky -

nie pre pohodlný irenizmus v zanedbávaní a ústupkoch v náukovej oblasti, ale pre dokonalú jednotu, keď to Pán bude chcieť a tak, ako to on bude chcieť.

Napokon katechéza bude ekumenická, ak sa bude usilovať pripraviť deti a mládež, ako aj dospelých katolíkov žiť spolu s nekatolíkmi a zachovať si svoju katolícku identitu v úcte k viere iných pri rešpektovaní ich vierovyznania.

Ekumenická spolupráca v oblasti katechézy

33. V prostredí náboženskej plurality môžu biskupi zvážiť, či je vhodné alebo aj potrebné prijať isté skúsenosti spolupráce na poli katechézy medzi katolíkmi a inými kresťanmi na doplnenie normálnej katechézy, ktorú v každom prípade majú dostať katolíci. Tieto skúsenosti majú svoje teologické odôvodnenie v prvkoch, ktoré sú spoločné všetkým kresťanom.⁸⁶ Predsa však spoločenstvo viery medzi katolíkmi a inými kresťanmi nie je úplné a dokonalé; ba v istých prípadoch jestvujú hlboké rozdiely. V dôsledku toho je táto ekumenická spolupráca zo samej svojej podstaty obmedzená: nikdy sa nesmie zredukovať na spoločné minimum. Katechéza navyše nespočíva iba vo vyučovaní, ale aj v uvádzaní do celého kresťanského života, v plnej účasti na sviatostiach Cirkvi. Preto je potrebné tam, kde sa už uplatňuje ekumenická skúsenosť na poli katechézy, bedliť nad tým, aby bola formácia katolíkov v oblasti výučby a kresťanského života zabezpečená v lone katolíckej Cirkvi.

Viacerí biskupi počas synody spomenuli prípady, podľa nich vždy častejšie, v ktorých civilné vrchnosti alebo iné okolnosti ukladajú v školách niektorých krajín vyučovanie kresťanského náboženstva podľa svojich príručok a rozvrhov, spoločných pre katolíkov a nekatolíkov. Sotva sa môže povedať, že tu ide o pravú katechézu. Ale aj takéto vyučovanie má svoj ekumenický význam, ak nepredpojata predstavuje kresťanské učenie. V prípade, že okolnosti vnucujú toto vyučovanie, je dôležité, aby bola iným spôsobom zaistená a o to s väčšou starostlivosťou uskutočňovaná špecificky katolícka katechéza.

Problém príručiek pre rozličné náboženstvá

34. Tu je potrebné dodať iné upozornenie, ktoré je v tej istej línii, aj keď pod iným zorným uhlom. Stáva sa, že v niektorých štátnych školách žiaci dostávajú knihy, v ktorých sa z hľadiska kultúry - histórie, morálky alebo literatúry - predstavujú rozličné náboženstvá, včítane katolíckeho. Objektívne predstavenie historických faktov rozličných náboženstiev a kresťanských vierovyznaní môže v tomto prípade prispieť k lepšiemu vzájomnému porozumeniu. Vtedy je potrebné bedliť a robiť všetko možné, aby údaje boli skutočne objektívne, bez vplyvu ideologických a politických systémov alebo predsudkov, zdanlivo vedeckých, ktoré by skreslili skutočnú pravdu. V každom prípade sa tieto príručky, samozrejme, nemôžu považovať za katechetické diela; aby také boli, chýba im svedectvo veriacich, ktorí vysvetľujú vieru iným veriacim a chápanie kresťanských tajomstiev a katolíckej osobnosti, ktoré sa čerpajú z viery.

V.

VŠETCI POTREBUJÚ BYŤ KATECHIZOVANÍ

Význam, dôležitosť detí a mládeže

35. Môj predchodca Pavol VI. určil pre IV. generálne zhromaždenie synody biskupov tému: "Katechéza dnešných čias, s osobitným zreteľom na deti a mládež." Bezpochyby, prudký rozvoj mladých tvorí najbohatší príslub nádeje a súčasne znepokojenia pre veľkú časť dnešného sveta. Niektoré krajiny, osobitne rozvojové, majú viac ako polovicu obyvateľstva pod dvadsaťpäť alebo tridsať rokov. To znamená milióny a milióny detí a mladých, ktorí sa pripravujú na svoju budúcnosť v dospelom veku. A nejde iba o číselný faktor: niektoré nedávne udalosti, ako aj každodenná kronika nám hovoria, že toto nespočetné množstvo mladých, aj keď ich ovláda neistota a strach, alebo zavadza únik do ľahostajnosti a k droge, ba

pokúša nihilizmus a násilie, väčšinou predstavuje veľkú silu, ktorá aj uprostred nemalých rizík chce budovať budúcu civilizáciu.

A my sa vo svojom pastoračnom úsilí pýtame: ako priblížiť tomuto množstvu detí a mládeže Ježiša Krista, Boha, ktorý sa stal človekom a ukázať im ho nielen v nadšení prvého prchavého stretnutia, ale v každodennom prehĺbenejšom a jasnejšom poznaní jeho posolstva, Božieho plánu, ktorý chcel zjaviť; pozvania, ktoré ponúka každému; Kráľovstva, ktoré chce nastoliť na tomto svete s "malým stádom" 87 tých, ktorí v neho veria a ktoré sa doplní iba vo večnosti? Ako ich oboznámiť so zmyslom, dosahom základných požiadaviek, so zákonom lásky, s prísľubmi, nádejami tohto Kráľovstva?

Tu treba uviesť viaceré pripomienky a upozornenia na špecifické a charakteristické vlastnosti katechézy, ktoré sa vzťahujú na rozličné etapy obdobia ľudského života.

Malé deti

36. Rozhodujúci význam má často to, čo malé dieťaťko dostáva od svojich rodičov a od rodinného prostredia ako prvé poznatky katechézy. Bude to azda iba jednoduché poukázanie na nebeského Otca, dobrého a starostlivého, ku ktorému sa naučí obracať svoje srdce. Kratučné modlitby, ktoré sa dieťaťko naučí žvatlať, budú začiatkom láskyplného dialógu s týmto skrytým Bohom, ktorého slovo bude potom počúvať. Nemožno ani dosť zdôrazniť kresťanským rodičom, aby nezanedbali predčasnú iniciáciu, pri ktorej sa schopnosti dieťaťa zapájajú do životného vzťahu s Bohom. Toto veľmi dôležité dielo si vyžaduje veľkú lásku a hlbokú úctu k dieťaťu, ktoré má právo, aby sa mu kresťanská viera predstavila jednoducho a pravdivo.

Väčšie deti - chlapci a dievčatá

37. Čoskoro potom príde či už v škole, v kostole, vo farnosti alebo v prostredí náboženskej asistencie v katolíckom kolégiu alebo v štátnej škole, súčasne s otváraním sa širšiemu sociálnemu kruhu obdobie katechézy na uvedenie dieťaťa organickým spôsobom do života Cirkvi, pričom zahŕňa aj bezprostrednú prípravu na prijatie sviatostí: je to katechéza počiatočná, ale nie zlomkovitá, fragmentárna, pretože musí odhaľovať, aj keď elementárnym spôsobom, všetky hlavné tajomstvá viery a ich dopad na mravný a náboženský život chlapca a dievčaťa; katechéza, ktorá dáva zmysel sviatostiam, no súčasne z prežívaných sviatostí utvára životný rozmer, ktorý ju neobmedzuje iba na doktrínálnu funkciu a odovzdáva dieťaťu radosť, že je Kristovým svedkom v osobitnom prostredí, v ktorom žije.

Dospievajúci

38. Potom príde puberta a mladícky vek (adolescencia) so všetkým tým, čo veľké a riskantné toto životné obdobie prináša. Je to obdobie objavovania seba samého a vlastného vnútorného sveta, obdobie veľkolepých plánov, čas, keď sa prebúdajú city lásky, biologické hnutia sexuality a túžba byť spolu, obdobie osobitnej intenzívnej radosti s opájajúcim objavovaním života. No často je to aj vek najnaliehavejších otázok, úzkostlivých a dokonca neúspešných hľadání istej nedôvery voči iným so škodlivým uzatváraním sa do seba, vek prvých sklamaní a prvých trpkých zážitkov. Katechéza si nemôže nevšimnúť takéto aspekty, ktoré sa v tomto chýlostivom úseku života ľahko menia. Katechéza schopná viesť dospievajúceho k revízii vlastného života a k dialógu, katechéza, ktorá si dobre všimá jeho vážne problémy - sebadarovanie, vieru, lásku a jej sprostredkovanie, ktorým je sexualita - môže mať pre dospievajúceho rozhodujúci význam. Poukázanie na Ježiša Krista ako na priateľa, vodcu a vzor, obdivuhodný síce a predsa napodobňovateľný; objavenie jeho posolstva, ktoré dáva odpoveď na základné otázky; objavenie plánu lásky Krista Spasiteľa ako vtelenie jedinej pravej lásky a možnosť spojiť všetkých ľudí - všetko toto môže poskytnúť základ pre autentickú výchovu vo viere. Predovšetkým však tajomstvá Ježišovho umučenia a smrti, ktorým svätý Pavol pripisuje zásluhu nášho slávneho zmŕtvychvstania, môžu

veľa povedať svedomiu a srdcu dospievajúceho a vrhnúť svetlo na jeho prvé utrpenia a na utrpenia sveta, ktoré vidí okolo seba.

Mládež

39. S mladosťou prichádza čas veľkých rozhodnutí. Mladý človek, možno podporovaný členmi rodiny a priateľmi, predsa však ponechaný sám na seba a na svoje vlastné mravné svedomie, bude musieť vziať na seba zodpovednosť za svoj osud, a to vždy častejšie a rozhodnejšie. Dobro a zlo, milosť a hriech, život a smrť sa v jeho vnútri vždy častejšie postaví proti sebe ako isté morálne kategórie, ale aj, a predovšetkým, ako základné možnosti voľby, ktoré bude musieť prijať alebo odmietnuť s jasným vedomím a zodpovedne. Je evidentné, že katechéza, ktorá zatracuje egoizmus v mene veľkodušnosti; ktorá bez naivnosti alebo klamlivého schematizmu hlása kresťanský zmysel práce, spoločného dobra, spravodlivosti a lásky; katechéza pokoja medzi národmi a promócie ľudskej dôstojnosti, rozvoja, oslobodenia, ktoré sa spomínajú v najnovších cirkevných dokumentoch,⁸⁸ (takáto katechéza šťastne vstúpuje do duše mladých naozaj náboženskej skutočnosti), sa nikdy nesmie zanedbať. Katechéza sa stáva veľmi dôležitou vo chvíli, keď sa môže evanjelium predstaviť, pochopiť a prijať ako schopné dať zmysel životu, a teda inšpirovať ináč nepochopiteľné postoje: zriekanie sa, zbavovanie sa bohatstva, láskavosť, spravodlivosť, angažovanosť, zmierlivosť, zmysel pre Absolútne a neviditeľno atď., všetko faktory, podľa ktorých možno identifikovať mladíka medzi jeho spoločníkmi ako učeníka Ježiša Krista.

Katechéza takto pripravuje na veľkú kresťanskú angažovanosť v dospelom živote. Je isté, že mnohé z povolaní ku kňazskému a rehoľnému životu sa zrodili pri dobre uskutočňovanej katechéze v detstve a dospievaní. Teda od útleho detstva až po prah dospelosti sa katechéza stáva školou viery a sprevádza človeka v hlavných etapách života ako maják, ktorý osvetľuje cestu dieťaťu, dospievajúcemu a mladíkovi.

Prispôsobenie katechézy mladým

40. S potešením možno konštatovať, že počas IV. generálneho zhromaždenia synody a v nasledujúcich rokoch sa Cirkev veľmi podieľala na tejto starostlivosti: ako katechizovať deti a mladých. Daj Pane, aby táto pozornosť trvala vo svedomí Cirkvi veľmi dlho! V tomto zmysle bola synoda veľmi cenná pre celú Cirkev, keď sa čo najpresnejšie usilovala vystihnúť zložitú tvárnosť dnešnej mládeže, keď poukázala na to, že táto mládež používa reč, do ktorej je potrebné trezplivo, múdro a bez ujmy pretlmočiť Ježišovo poslanstvo bez toho, že by sa zradilo; keď dokázala, že napriek dojmom táto mládež prechováva, aj keď často nejasným spôsobom - viac než pohotovosť a otvorenosť - opravdivú túžbu poznať toho "Ježiša, zvaného Kristom"⁸⁹; keď konečne odhalila, že dielo katechézy, ak sa chce konať presne a vážne, je dnes oveľa náročnejšie a namáhavejšie ako predtým pre najrozličnejšie prekážky a ťažkosti, ktoré sa pred ním vynárajú, ale aj potešiteľnejšie ako predtým pre hlboké odpovede, ktoré dostáva od detí a mladých. Ide o poklad, o ktorý sa Cirkev môže opierať v budúcich rokoch.

Niektoré kategórie mladých, ktorým je adresovaná katechéza, si vzhľadom na osobitné podmienky vyžadujú osobitnú pozornosť.

Postihnutí

41. Predovšetkým ide o deti a mladých fyzicky a mentálne postihnutých. Majú právo poznať "tajomstvo viery" ako ostatní vrstovníci. Veľké ťažkosti, ktoré musia prekonávať, ešte zväčšujú zásluhy ich úsilia a úsilia ich vychovávateľov. Možno s potešením konštatovať, že niektoré katolícke organizácie, ktoré sa venujú mladým postihnutým, chceli priniesť na synodu obnovenú túžbu lepšie čeliť tomuto dôležitému problému. V takej priekopníckej práci si zasluhujú živé povzbudenie.

Mladí bez náboženskej opory

42. Moja myšlienka potom zalieta k deťom a mladým, vždy početnejším, ktorí sa

narodili v nekresťanskej alebo nepraktizujúcej rodine a túžia poznať kresťanskú vieru. Treba im zabezpečiť primeranú katechézu, aby mohli rásť vo viere a postupne podľa nej žiť aj pri nedostatočnej opore, ba azda aj napriek prekážkam, s ktorými sa stretávajú vo svojom prostredí.

Dospelí

43. Keď pokračujem v sérii adresátov katechézy, musím zdôrazniť jednu z naliehavých starostí synodálnych otcov, ktorú dôrazne nastolili skúsenosti získavané po celom svete: ide o ústredný problém katechézy - o katechézu dospelých. To je hlavná forma katechézy, lebo sa obracia na osoby, ktoré majú najväčšiu zodpovednosť a potrebné predpoklady žiť kresťanské poslanstvo v úplne rozvinutej forme.⁹⁰ Kresťanská komunita by nemohla konať permanentnú katechézu bez priamej a vyskúšanej účasti dospelých, či už sú predmetom alebo podmetom katechetického činnosti. Svet, kde majú mladí žiť a svedčiť o svojej viere, ktorú chce katechéza prehĺbiť a upevniť, riadia dospelí; teda ich viera by sa mala neustále objasňovať, zveľaďovať, oživovať alebo obnovovať, aby prenikla pozemské skutočnosti, za ktoré sú zodpovední. Preto katechéza, aby bola účinná, musí byť trvalá. Bola by skutočne márna, keby sa zastavila na prahu dospelého veku, pretože nie je menej potrebná pre dospelých, aj keď v inej forme.

Takmer katechumeni

44. Medzi dospelými, ktorí potrebujú katechézu, obraciame našu pastorálnu a misionársku starostlivosť na tých, čo sa narodili a boli vychovaní v ešte nepokresťančených krajinách a nemohli si prehĺbiť kresťanské učenie, ktoré im životné okolnosti jedného dňa sprostredkovali; upierame sa na tých, čo mali v detstve katechézu zodpovedajúcu ich veku, ale potom sa od každej náboženskej praxe vzdialili a v dospelom veku sú vybavení skôr detskými náboženskými vedomosťami; upierame sa na tých, čo trpia v dôsledku urýchlenej, ale zle podanej alebo nesprávne asimilovanej katechézy; upierame sa na tých, čo sa narodili v kresťanskej krajine, ba v spoločensky kresťanskom prostredí, ale nikdy neboli vychovávaní vo svojej viere a hoci dospelí, sú ako praví katechumeni.

Rozptýlená a doplňujúca katechéza

45. Dospelí v akomkoľvek veku, ako aj osoby staršie - ktorí si zasluhujú osobitnú pozornosť so zreteľom na ich skúsenosti a problémy - sú takisto adresátmi katechézy ako deti, dospievajúci a mladí. Okrem toho je potrebné hovoriť o emigrantoch, o osobách modernou evolúciou vysotených na perifériu spoločnosti, o osobách, ktoré bývajú na predmestiach veľkomiest, často bez kostolov, bez potrebných priestorov a vhodných štruktúr... Ako nevyjadriť v ich prospech želanie, aby pribúdali akcie na ich kresťanskú formáciu pomocou vhodných prostriedkov (audiovizuálne systémy, brožúry, stretnutia, konferencie), aby si tak čím viac dospelých mohlo či už nahradiť nedostatočnú alebo nesprávnu katechézu, alebo na vyššej úrovni harmonicky doplniť tú, ktorú dostali v detstve, prípadne sa aj obohatiť na tomto poli tak, aby mohli vážnejšie pomáhať iným.

Takisto je dôležité, aby katechéza detí a mládeže, katechéza nepretržitá, katechéza dospelých neboli od seba izolované, bez komunikácie medzi sebou. Ešte dôležitejšie je, aby neboli medzi nimi medzery. Naopak, treba napomáhať ich dokonalú spojitosť: dospelí majú v katechéze veľa čo ponúknuť deťom, no aj od mladých môžu dospelí veľa dostať, aby rástli v kresťanskom živote.

Je potrebné znovu opakovať: nikto v Cirkvi Ježiša Krista by sa nemal cítiť oslobodený od katechizovania. To sa vzťahuje aj na mladých seminaristov, mladých rehoľníkov, ako aj na všetkých, ktorí sú povolani do služby pastierov a katechéto; splnia ju tým lepšie, čím pokornejšie sa dajú do školy Cirkvi, veľkej katechétky a súčasne veľkej katechizovanej.

NIEKTORÉ CESTY A PROSTRIEDKY KATECHÉZY

Spoločenské oznamovacie prostriedky

46. Od ústneho vyučovania apoštolov a listov kolujúcich medzi cirkvami až po najmodernejšie prostriedky katechéza nikdy neprestala vyhľadávať najvhodnejšie cesty a pomôcky, aby napĺňala svoje poslanie s aktívnou účasťou komunit a pod vedením svojich pastierov. Toto úsilie musí pokračovať.

Moje myšlienky sa samovoľne obracajú na veľké možnosti, ktoré poskytujú spoločenské a skupinové oznamovacie prostriedky: televízia, rozhlas, tlač, platne, magnetofónové pásky a celý rad audiovizuálnych pomôcok. To, čo sa už doteraz splnilo na tomto poli, nás napĺňa najväčšími nádejami. Skúsenosť poukazuje napríklad na veľký ohlas, aký vyvolali rozhlasové alebo televízne kurzy, ktoré spájajú kvalifikované estetické vyjadrenie s prísnou vernosťou Učiteľskému úradu Cirkvi. Cirkev má dnes veľa príležitostí rokovať o týchto problémoch - ako sú napríklad dni spoločenských oznamovacích prostriedkov - takže tu nie je potrebné sa o nich rozširovať, aj keď sú veľmi dôležité.

Využiť rozličné miesta, momenty alebo stretnutia

47. Myslím na rozličné veľmi dôležité momenty, pri ktorých má katechéza už pripravenú pôdu, napríklad diecézne, krajové a národné púte, ktoré sú veľmi úspešné, ak sú zacielené na starostlivo zvolenú tému, počnúc životom Krista, Panny Márie a svätých; tradičné mnohokrát príliš ľahko zanedbané misie, ktoré sú nenahraditeľné pre pravidelnú obnovu a oživenie kresťanského života; práve tie je potrebné znova obnoviť a v nich pokračovať; biblické krúžky, ktoré musia predchádzať exegézu, aby pomohli žiť podľa Božieho slova; schôdzky základných cirkevných spoločenstiev v takej miere, ako to zodpovedá kritériám uvedeným v apoštolskej exhortácii Evangelii Nuntiandi⁹¹. Spomeniem ešte mládežnícke krúžky, ktoré sa v niektorých krajinách činia pod rozličnými menami a formami - (ale vždy s tým istým cieľom: viesť k poznaniu Ježiša Krista a k životu podľa evanjelia) - a rozmnožujú sa a prekvitajú ako v nádejnej a sľubnej jari pre Cirkev: skupiny Katolíckej akcie, skupiny charity, modlitebené skupiny, bratstvá kresťanského rozjímania atď. Tieto skupiny vzbudzujú veľké nádeje pre Cirkev zajtra. Ale v Ježišovom mene zaprisahávam mladých členov týchto skupín, ich zodpovedných vedúcich, kňazov, ktorí im zasväcujú to najlepšie zo svojej služby: za nijakú cenu nedovoľte, aby týmto skupinám, ako azda najvhodnejším na stretávanie, bohatým na vzácne hodnoty priateľstva a mladíckej súdržnosti, radosti a entuziazmu, uvažovania o udalostiach a veciach, chýbalo vážne štúdium kresťanskej náuky. Vystavili by sa tým nebezpečenstvu (ktoré sa, žiaľ, už viackrát pocítilo), že sklamú svojich členov a samu Cirkev. katechetické úsilie vynaložené na týchto a mnohých iných miestach sa bude o to radostnejšie prijímať a tým väčšie ovocie prinesie, čím viac sa bude pridržať toho, čo vyplýva z jeho vlastnej podstaty. Keď toto úsilie do nich vhodným spôsobom vnikne, uskutoční rôznorodé želania, rozmnoží kontakty, stretnutia, ktoré umožnia rozvinúť celé bohatstvo jeho obsahu trojakým spôsobom: slovo, pamäť a svedectvo - náuka, slávenie a angažovanie sa v živote - a to všetko zdôraznilo Posolstvo synody pre Boží ľud.⁹²

Homília

48. Toto upozornenie skôr platí pre katechézu, ktorá sa koná v liturgickom rámci a najmä v eucharistických stretnutiach: keď rešpektuje osobitnú povahu a vlastný rytmus tohto rámca, homília prehlbuje vieru, ktorú katechéza nastolila a vedie ju k prirodzenému završeniu; súčasne pobáda Pánových učeníkov, aby každý deň pokračovali po svojej duchovnej ceste v pravde, poklone a vzdávaní vďaky.

V tomto zmysle možno povedať, že katechetická pedagogika má svoj pôvod a završenie v eucharistii v úplnom okruhu liturgického roka. Kázne, sústredené na biblické texty, majú teda umožniť veriacim zoznámiť sa so všetkými tajomstvami viery a s normami kresťanského života. Homílii treba venovať veľkú pozornosť:

nesmie byť prídlhá, ani veľmi krátka. Vždy starostlivo pripravená, obsažná a primeraná a zverená ordinovaným služobníkom. Takáto homília musí mať miesto nielen pri každom slávení eucharistie v nedeľu a cez sviatky, ale aj pri vysluhovaní krstov, sviatostí pokánia, manželstva a pohrebov. To je jedna z výhod liturgickej obnovy.

Katechetická tlač

49. V tomto komplexe ciest a prostriedkov - každá činnosť Cirkvi má katechetický rozmer - katechetické diela vôbec nestratili svoj podstatný význam, ba nadobúdajú novú dôležitosť. Jeden z dôležitých aspektov obnovy katechézy dnes spočíva v revízii a šírení katechetických kníh, ako sa to deje skoro všade v Cirkvi. Vyšlo mnoho a veľmi úspešných diel, ktoré predstavujú skutočné bohatstvo pre službu katechetickú výchovu. No rovnako úprimne a pokorne treba uznať, že tento rozkvet a bohatstvo priniesli úvahy a publikácie pochybnej hodnoty, škodlivé pre mladých a pre život Cirkvi. Dost' často tu i tam v úsilí nájsť lepší výraz alebo pre novinky, ktoré sa týkajú pedagogických metód, niektoré katechetické diela dezorientujú mladých, ba aj dospelých, či už pre vedomé alebo nevedomé zamlčanie podstatných prvkov viery a Cirkvi, alebo tým, že príliš zdôrazňovali určité témy na úkor iných a napokon najmä pre globálny a povrchný pohľad, ktorý sa nezhoduje s učením Učiteľského úradu Cirkvi.

Nestačí teda iba zvyšovať počet katechetických publikácií. Aby zodpovedali svojmu cieľu, je potrebné dodržať niektoré podmienky:

- aby boli vecne späté s konkrétnym životom generácie, na ktorú sa obracajú, aby dobre poznali jej nepokoje a problémy, jej zápasy a nádeje;
- aby sa usilovali nájsť zrozumiteľný jazyk pre túto generáciu;
- aby rozhodne hlásali celé posolstvo Krista a jeho Cirkvi, aby z neho nič nezanedbali alebo neskresľovali, ale aby ho predstavovali podľa smerníc a štruktúr, ktorú zdôrazňujú podstatu vecí;
- aby sa usilovali povzbudiť tých, ktorým majú slúžiť a umožňovať im väčšmi poznať Kristove tajomstvá pre skutočné osobné obrátenie a život stále viac sa zhodujúci s Božou vôľou.

Katechizmy

50. Všetci, čo berú na seba vážnu úlohu pripravovať tieto katechetické pomôcky a najmä texty katechizmov, nemôžu postupovať bez ich schválenia pastiermi, ktorí majú rozhodujúce slovo pri jeho udelení, ani bez verného pridržiavania sa Generálneho direktória katechézy, ktoré ostáva smerodajnou normou.⁹³

V tejto veci musím adresovať biskupským konferenciám na celom svete vrelé povzbudenie: aby trpezlivo, ale aj rozhodne uskutočňovali toto veľkolepé dielo v zhode s Apoštolským Stolcom, aby pripravili dobre zostavené katechizmy, verne podávajúce základné pravdy Zjavenia a prispôsobené primeranej metodológii, schopné vychovávať kresťanské generácie nových čias k skutočnej viere.

Táto stručná zmienka o prostriedkoch a cestách súčasnej katechézy nevyčerpáva bohatstvo "návrhov", ktoré vypracovali synodálni Otcovia. Je potešiteľné myslieť na to, že v každej krajine sa dnes realizuje vzácna spolupráca na organizovanejšiu a účinnejšiu obnovu týchto aspektov katechézy. Či možno pochybovať o tom, že Cirkev nájde múdrych a skúsených ľudí a vhodné prostriedky na to, aby s Božou milosťou odpovedala na zložité požiadavky pri dialógu s ľuďmi našej doby?

VII.

AKO KATECHIZOVAŤ?

Rozličné metódy

51. Vek a intelektuálny vývin kresťanov, stupeň ich cirkevnej a duchovnej vyspelosti a mnohé iné osobné okolnosti zaväzujú katechézu osvojiť si rozličné metódy, aby dosiahla svoj špecifický cieľ: výchovu k viere. Taká rozmanitosť sa

vyžaduje aj vo všeobecnejšej rovine, počnúc sociálno-kultúrnym prostredím, v ktorom Cirkev koná svoje katechetické dielo.

Rozdielnosť v metódach je znakom života a jeho bohatstva. A práve tak o nej uvažovali Otcovia IV. generálneho zhromaždenia synody, no pritom upozorňovali na nevyhnutné podmienky, aby bola užitočná a neporušovala jednotu vyučovania jedinej viery.

V službe zjavenia a obrátenia

52. Prvoradá všeobecná otázka, ktorá sa natíska, sa vzťahuje na riziko a pokušenie nevhodne miešať katechetické vyučovanie s ideologickými pohľadmi, zjavnými či zastretými, najmä politicko-sociálnymi alebo s osobnými politickými ambíciami. Keď takéto perspektívy prevládnu nad ústredným poslanstvom, ktoré sa má podávať tak, že ho zahalia a odsunú na vedľajšiu koľaj, ba podriadia ho svojim zámerom, katechéza sa znetvorí už vo svojich koreňoch. Synoda právom nástojila na tom, aby katechéza stála nad jednostrannými nezhodnými mienkami - a tak sa vyhla dvojitosti - aj v teologických výkladoch podobných otázok. Katechéza sa bude riadiť zjavením, ktoré predkladá všeobecný Učiteľský úrad Cirkvi v slávnostnej alebo obyčajnej forme. Toto zjavenie je zjavením Boha Stvoriteľa a Vykupiteľa, ktorého Syn prišiel medzi ľudí v ich tele, vstupuje nielen do osobných dejín každého človeka, ale do samej ľudskej histórie a stáva sa jej stredobodom. Toto zjavenie je teda zjavením radikálnej zmeny človeka a vesmíru, všetkého toho, čo tvorí tkanivo ľudskej existencie, pod vplyvom blahozvesti Ježiša Krista.⁹⁴

Takto chápaná katechéza presahuje každý formalistický moralizmus, aj keď v sebe zahŕňa pravú kresťanskú morálku. Presahuje predovšetkým každý dočasný, sociálny a politický "mesianizmus". Usiluje sa zachytiť podstatu človeka v jeho hĺbke.

Vtelenie poslanstva do kultúr

53. Teraz pristupujem k druhej otázke. Ako som nedávno povedal členom Biblickej komisie, "výraz inkulturácia, aj keď je neologizmom, veľmi dobre vystihuje jednu zo zložiek veľkého tajomstva Vtelenia". O katechéze, ako aj o evanjelizácii všeobecne môžeme povedať, že jej poslaním je vnášať silu evanjelia do srdca kultúry a kultúr. Preto sa katechéza usiluje tieto kultúry a ich podstatné zložky poznať; ich najvýraznejšie prejavy si osvojovať; ich osobitné hodnoty a bohatstvá rešpektovať. Len takto bude môcť predložiť týmto kultúram skryté tajomstvo⁹⁵ a pomáhať im vypestovať zo svojej živej tradície vlastné originálne životné prejavy, slávnosti a zmýšľanie, ktoré treba pokresťančiť. Ale je potrebné si uvedomiť dve veci:

- Na jednej strane sa evanjeliové poslanstvo nemôže úplne a jednoducho izolovať od kultúry, do ktorej sa už od začiatku začlenilo (biblický svet a konkrétne kultúrne prostredie, v ktorom žil Ježiš Nazaretský), ako sa ani bez vážneho ochudobnenia nedá izolovať od iných kultúr, v ktorých sa už prejavovalo cez stáročia; toto poslanstvo nevyrastá samovoľným plodením z dajakého kultúrneho "humusu", ale odjakživa sa prenáša cez apoštolský dialóg, ktorý je nevyhnutne začlenený do istého dialógu medzi kultúrami;

- Na druhej strane sila evanjelia všetko pretvára a oživuje. Keď prenikne do dajakej kultúry, kto by sa čudoval, že v nej vyvolá viacero nových prvkov? To by nebola katechéza, keby sa evanjelium v styku s kultúrami malo sfaľovať.

Keď na toto zabudneme, jednoducho sa dostaneme do situácie, pred ktorou sv. Pavol dôrazne varuje, "aby nebol vyprázdnený Kristov kríž".⁹⁶

Celkom odlišná je metóda, ktorá múdro a so zdravým úsudkom vychádza z prvkov - náboženských alebo iných - ktoré patria do kultúrneho dedičstva ľudského spoločenstva a pomáha ľuďom lepšie chápať úplné kresťanské tajomstvo.

Opravdiví učitelia katechézy vedia, že katechéza sa "vteluje" do rozličných kultúr alebo prostredí: stačí si pomyslieť na toľké rozličné národy, na mládež našej doby, na rozmanité okolnosti, v ktorých sa nachádzajú dnešní ľudia; koniec-koncov

nepripustia, aby sa katechéza ochudobňovala okyptením alebo zriedením svojho posolstva pre prispôsobivosť aj v reči, čo by kompromitovalo "zverený poklad" viery,⁹⁷ alebo pre ústupky vo veci viery alebo mravnosti; sú presvedčení, že pravá katechéza skutočne obohatí tieto kultúry, pomôže im prekonať pomýlené alebo priam neľudské stránky v ich živote a dodá ich kladným hodnotám Kristovu plnosť.⁹⁸

Prínos ľudových pobožností

54. Ďalšia metodická otázka z hľadiska katechetického vyučovania sa týka ocenenia zdravých prvkov v ľudovej nábožnosti. Myslím na tie pobožnosti, ktoré v istých krajinách koná veriaci ľud s horlivosťou a dojímavou čistotou úmyslu, aj keď viera, ktorá je ich podkladom, sa musí očistiť a dokonca z viacerých aspektov aj poopraviť. Myslím na isté ľahko pochopiteľné modlitby, ktoré toľké jednoduché osoby rady opakujú. A myslím na isté skutky nábožnosti, ktoré sa konajú s úprimnou túžbou robiť pokánie alebo páčiť sa Pánu Bohu. Vo väčšine týchto modlitieb alebo pobožností je popri prvkoch, ktoré treba vylúčiť, veľa takých, ktoré pri správnom použití môžu veľmi poslúžiť lepšiemu poznaniu Kristovho tajomstva a jeho posolstva: Božia láska a milosrdenstvo, Kristovo vtelenie, jeho vykupiteľský kríž a jeho zmŕtvychvstanie, pôsobenie Ducha Svätého v každom kresťanovi v Cirkvi, tajomstvo druhého sveta, evanjeliové čnosti, ktoré treba pestovať, prítomnosť kresťana vo svete atď... A prečo by sme mali siahať iba po nekresťanských - ba dokonca protikresťanských prvkoch - a odmietajú tie, ktoré potrebujú len revíziu a očistenie, lebo sa zrodili z kresťanského koreňa?

Učenie sa naspamäť, memorovanie

55. Posledná metodologická otázka, ktorú je vhodné aspoň spomenúť, lebo sa o nej viackrát na synode debatovalo, je memorovanie. Počiatky kresťanskej katechézy sa kryjú predovšetkým so slovnou civilizáciou, a preto sa počiatočná katechéza často utiekala k memorovaniu. Takto sa v katechéze utvorila dlhá tradícia učiť sa hlavné pravdy naspamäť. Všetci vieme, že táto metóda môže predstavovať isté nevýhody: zaiste nie najmenšia je nedostatočná, ba dakedy nijaká asimilácia, takže sa všetko zredukuje na naučené formuly, ktoré sa opakujú bez toho, žeby sa prehĺbili. Tieto nevýhody spojené s rozličnými charakteristickými vlastnosťami našej civilizácie viedli tu i tam skoro k úplnému vylúčeniu - podľa niektorých, žiaľ, k definitívnemu - memorovania v katechéze. Napriek tomu na IV. generálnom zhromaždení synody bolo počuť veľmi závažné hlasy, aby sa v katechetickej praxi znova rozumne uviedla do súladu funkcia úvahy a spontánnosti, dialógu a mlčania, písomných prác a pamäti. Napokon isté kultúry doteraz pripisujú memorovaniu veľký význam!

Aj keď sa v profánnej výučbe v istých krajinách stále viac ozývajú sťažnosti na nepríjemné následky znehodnotenia tejto ľudskej schopnosti, ktorou je pamäť, prečo by sme sa neusilovali valorizovať ju v katechéze inteligentným, ako aj originálnym spôsobom, tým viac, že slávenie alebo "pamiatka" veľkých faktov dejín spásy si vyžaduje o nich presné vedomosti? Isté memorovanie Ježišových slov, dôležitých biblických statí, desiatich Božích prikázaní, formúl vyznania viery, liturgických textov, základných modlitieb, kľúčových poznatkov učenia... sa vôbec neprotivia dôstojnosti mladých kresťanov, ani nie sú prekážkou ich osobného dialógu s Pánom, ba sú reálnou potrebou, ako to veľmi živo pripomenuli synodálni Otcovia. Musíme byť realistami. Kvety viery a nábožnosti - ak tak môžeme povedať - nevyrastajú v púšťových pásmach katechézy bez pamäti. Podstatné je, aby sa tieto naspamäť naučené texty súčasne prehlbovali, aby sa postupne vnikalo do ich hĺbok, aby sa stali zdrojom osobného a komunitárneho kresťanského života.

Pluralita metód v súčasnej katechéze môže byť znakom životaschopnosti a tvorivosti. V každom prípade je dôležité, aby sa zvolená metóda definitívne vzťahovala na základný zákon pre celú Cirkev: byť verní Bohu a človeku v tom

istom postoji lásky.

VIII.

RADOST Z VIERY V ŤAŽKOM SVETE

Preukázať kresťanskú totožnosť

56. Žijeme v ťažkom svete. Úzkosť pri pohľade na naše najkrajšie výdobytky, ktoré nám unikajú z rúk a obracajú sa proti nám, vytvára okolo človeka ovzdušie neistoty.⁹⁹ A práve v tomto svete má katechéza pomáhať kresťanom, aby na vlastnú radosť a v službe všetkým boli "svetlom" a "soľou".¹⁰⁰ To ale vyžaduje, aby v nich katechéza upevňovala vlastnú totožnosť a aby sa sama neustále oslobodzovala od váhania, neistoty a ochabnutosti. Spomedzi mnohých ťažkostí, ktoré sú pre vieru akoby výzvou do boja, upozorním iba na niektoré, aby som katechéze pomohol ich prekonať.

V ľahostajnom svete

57. Už viac rokov sa veľa hovorí o sekularizovanom svete a pokresťanskej ére. Svet je na pochode...; no predsa ostáva jedna hlboká pravda. Dnešní kresťania musia byť pripravení žiť vo svete, ktorý väčšinou Boha ignoruje alebo ktorý vo veci náboženstva namiesto náročného a bratského dialógu, podnetného pre všetkých, veľmi často upadá do nivelizačnej ľahostajnosti, ak neostáva zabarikádovaný v opovrhlivom postoji "nedôvery" v mene svojho pokroku vo veci vedeckých "výkladov". Aby sa nám podarilo "obstáť" v tomto svete, aby sme všetkým ponúkli "spásonosný dialóg",¹⁰¹ v ktorom každý cíti, že je rešpektovaný vo svojej ľudskej dôstojnosti, čiže v hľadaní Boha, potrebujeme katechézu, ktorá naučí mladých a dospelých našich komunít, aby mali jasno a boli pevní vo svojej viere, aby sa radostne a otvorene hlásili ku svojej katolíckej a kresťanskej totožnosti a "videli neviditeľno",¹⁰² a tak silno priľnuli k Božej absolútnosti, aby mohli o Bohu svedčiť uprostred materialistickej civilizácie, ktorá ho popiera.

S originálnou pedagogikou viery

58. Nezmenšiteľná pôvodnosť kresťanskej totožnosti má za dôsledok a podmienku nie menej pôvodnú pedagogiku viery. Medzi početnými a uznávanými ľudskými vedami, ktoré v našich dňoch dosiahli nesmierny pokrok, je pedagogika bezpochyby jedna z najdôležitejších. Výdobytky iných vied - biológie, psychológie, sociológie - jej ponúkajú vzácne prvky. Veda o výchove a umenie vyučovať sú predmetom a podnetom neustálych diskusií o lepšom prispôsobení sa alebo o väčšej účinnosti, koniec-koncov s rozličnými výsledkami.

Teraz jestvuje aj pedagogika viery a nikdy sa dost' nedocení, čo takáto pedagogika môže priniesť katechéze. Veď je normálne prispôbiť výchove viery vyskúšané a zdokonalené techniky výchovy ako takej. No treba mať stále na zreteli základnú originalitu viery. Keď sa hovorí o pedagogike viery, nejde o popularizáciu ľudskej vedy, aj keď najvznešenejšej; ide o podávanie Božieho zjavenia v jeho celistvosti. Nuž sám Boh počas posvätnéj histórie a predovšetkým v evanjeliu si poslužil pedagogikou, ktorá musí ostať ako vzor pre pedagogiku viery. Technika má v katechéze platnosť, iba pokiaľ sa dáva do služieb viery a výchovy k viere; v opačnom prípade nemá nijakú cenu.

Vhodná reč v službe Kréda

59. Problém, ktorý sa približuje k predošlému, je problém reči. Každý vie, aká páľčivá je táto otázka dnes. Či nie je paradoxné konštatovať, ako súčasné štúdium napríklad na poli komunikácie, sémantiky a náuky o symboloch pripisuje reči značnú dôležitosť, ale na druhej strane sa reč dnes zneužíva v službách ideologickej mystifikácie a myšlienkovvej masovosti, ktoré redukujú človeka na pasívny predmet.

To všetko má nemalý vplyv na katechézu. Veď jej patrí vymedzená úloha nájsť vhodnú reč pre deti a mládež našich čias vo všeobecnosti, ako aj pre mnohé iné

kategórie osôb: reč pre intelektuálov, vedeckých pracovníkov; reč pre analfabetov alebo pre osoby iba so základnou kultúrou, reč pre postihnutých atď. Už svätý Augustín sa stretol s týmto problémom a riešil ho vo svojej dobe známym dielom *De catechizandis rudibus*. Otázka reči je bez akejkoľvek pochybnosti prvoradá tak v katechéze, ako aj v teológii. No nie je zbytočné pripomenúť ju tu: katechéza nemôže pripustiť nijakú reč, ktorá by pod akoukoľvek zámienkou, predstavenou aj ako vedeckou, znetvorila obsah Kréda. A ešte menej sa hodí reč, ktorá klame a zvádza. Naopak, najvyšším zákonom je zapojiť veľký pokrok v jazykovede do služieb katechézy, aby mohla ľahšie "podať" deťom, dospelým, mladým a dospelým dneška úplný a neporušený obsah Kristovho učenia.

Hľadanie a istota viery

60. Niekedy zo samého pojmu viery vyplýva ešte subtilnejšia výzva. Niektoré súčasné filozofické školy, ktoré podľa zdania majú veľký vplyv na niektoré teologické prúdy, rady zdôrazňujú, že základným postojom človeka je hľadanie nekonečna, hľadanie, ktoré nikdy nedosiahne svoj predmet. V teológii tento názor na veci kategoricky tvrdí, že viera nie je dajakou istotou, ale dohadom, že nie je svetlom, ale skokom do tmy!

Tieto myšlienkové prúdy majú istú výhodu. Pripomínajú nám, že viera sa vzťahuje na veci, ktoré ešte nevlastníme, ale v ne dúfame, veci, ktoré teraz vidíme iba "akoby v zrkadle nejasným spôsobom",¹⁰³ veď Boh vždy prebýva v neprístupnom svetle.¹⁰⁴ Pomáhajú nám, aby naše kresťanstvo neustrnulo v nehybnosti, ale aby skôr napredovalo ako náš otec vo viere Abraháma. A tým viac treba dbať, aby sa nepredstavovali ako isté tie veci, ktoré také nie sú.

Predsa však netreba upadnúť - ako sa to často stáva - do opačnej krajnosti. List Hebrejom hovorí: "Viera je základom toho, v čo dúfame, dôkazom toho, čo nevidíme."¹⁰⁵ Ak ju naplno nevlastníme, máme o nej záruku a dôkaz. Keď vychovávame deti, dospelých a mladých, nepredstavujeme im pojem viery úplne negatívne - ako absolútne neznámo, istý druh slepoty, svet nevychádza z ničoty, z jednoduchých ilúzií, z klamných mienok a neistôt, ale sa zakladá na slove Boha, ktorý sa nemýli, ani nás neklame, teda neustále buduje na neotrasiteľnej skale tohto slova. Je hľadaním Troch mudrcov idúcich za hviezdou,¹⁰⁶ hľadaním, o ktorom Pascal na základe myšlienky svätého Augustína napísal: "Nebol by si ma hľadal (táto myšlienka má znieť: nebol by som Ťa hľadal - pozn. KVAS), keby si ma už nebol našiel."¹⁰⁷

Jedným z cieľov katechézy je dať mladým katechumenom jednoduché, ale spoľahlivé istoty, ktoré im pomôžu viac hľadať a lepšie poznať Pána Boha.

Katechéza a teológia

61. V tomto kontexte, súvisе, sa mi zdá dôležité, aby sa dobre pochopila spojitosť medzi katechézou a teológiou.

Táto spojitosť sa veľmi zrejme javí hlbokou a životnou tomu, kto chápe nenahraditeľné poslanie teológie v službe viery. Netreba sa však diviť, že každý otras na teologickom poli vyvoláva takisto otras na pôde katechézy. Nuž v tejto pokoncilovej dobe Cirkev prežíva dôležitý, ale chýlostivý moment v teologickom bádani. A to isté by sa mohlo povedať o hermeneutike na poli exegézy.

Synodálni Otcovia zo všetkých kontinentov čelili tomuto problému veľmi jasnou rečou: hovorili o "nestálej rovnováhe", ktorá môže prejsť z teológie do katechézy, a takisto podčiarkli potrebu predísť tomuto zlu. Aj pápež Pavol VI. sa dotkol tohto problému s nie menej jasnými slovami v úvode slávneho vyznania viery,¹⁰⁸ a v apoštolskej exhortácii, v ktorej pripomínal piate výročie zakončenia Druhého vatikánskeho koncilu.¹⁰⁹

Patrí sa znova nástojiť na tomto bode. Teológovia a exegéti, vedomí si vplyvu svojich bádani a tvrdení na katechetické vyučovanie, majú byť veľmi pozorní, aby nepredstavovali ako isté pravdy to, čo je sporné alebo čo je predmetom diskusie

medzi expertmi. Čo sa týka katechétov, budú obozretní a preberú z teologického bádania iba to, čo môže osvietiť ich úvahu a ich výučbu a budú ako aj teológovia čerpať z pravých prameňov, vo svetle Učiteľského úradu. Nebudú mútiť mysle detí a mládeže v tomto štádiu katechézy neobvyklými a márnymi problémami a neplodnými diskusiami, ktoré svätý Pavol tak často odsudzuje vo svojich pastoračných listoch.¹¹⁰

Najvzácnejším darom, ktorý môže Cirkev ponúknuť súčasnému svetu, dezorientovanému a znepokojenému, je formovať v ňom kresťanov pevných v podstatných veciach a pokojne veselých vo svojej viere. Katechéza ich to naučí a aj sama bude mať z toho úžitok: "Človek, ktorý chce dôkladne pochopiť sám seba - a to nie iba z bezprostredných, čiastočných, často povrchných, ba dokonca zdanlivých kritérií svojho bytia - musí sa priblížiť ku Kristovi aj so svojím nepokojom a smrťou. Musí, aby sme tak povedali, vstúpiť, preniknúť do Krista celou svojou bytosťou, musí si "prisvojiť", asimilovať celú skutočnosť jeho vtelenia a vykúpenia, aby tak znovu našiel sám seba."¹¹¹

IX.

ÚLOHA SA TÝKA NÁS VŠETKÝCH

Povzbudenie pre všetkých zodpovedných

62. Teraz, najmilší bratia a synovia, chcel by som, aby moje slová, chápané ako vážne a vrúcne povzbudenie mojej služby ako pastiera všeobecnej Cirkvi, zapálili vaše srdcia ako listy apoštola Pavla adresované jeho spolupracovníkom na diele evanjelizácie Titovi a Timotejovi, ako list svätého Augustína diakonovi Deogratiasovi, znechutenému ťažkou úlohou katechéty,¹¹² ktorý je pravým traktátom o radosť evanjelizátora. Áno, túžim štedro zasiať odvalu, nádej a nadšenie do srdc všetkých zodpovedných, takých početných a rozličných, aby svojich poslucháčov zaúčali a zacvičovali do života podľa evanjelia.

Biskupi

63. Predovšetkým sa obraciam na vás, moji bratia biskupi: Druhý vatikánsky koncil vám už výslovne pripomenul vaše povinnosti na poli katechézy¹¹³ a Otcovia IV. zhromaždenia generálnej synody ich aj sami silno podčiarkli.

Najdrahší bratia, máte osobitné poslanie vo vašich cirkvách: vy ste v nich prví zodpovední za katechézu, ste katechéti par excellence. Delíte sa s pápežom, v duchu biskupskej kolegiality, o ťarchu katechézy v celej Cirkvi. Teda dovoľte, aby som vám hovoril s otvoreným srdcom!

Dobre viem, že deň čo deň vykonávate vždy zložitejšiu a náročnejšiu biskupskú službu. Nástoľčivo na vás doliehajú tisícovkové záväzky: formácia nových kňazov za účinnej prítomnosti spoločencstiev veriaceho ľudu; živé a dôstojné slávenie bohoslužieb a sviatostí zameraných na povznesenie človeka a obranu jeho ľudských práv. Nech však váš záväzok napomáhať činnú a účinnú katechézu v ničom neustúpi nijakej inej starosti! Tento záväzok vás bude pobádať, aby ste vy sami podávali svojim veriacim náuku života. No musí vás pobádať aj k tomu, aby ste si vo svojich diecézach, v súlade s plánom a programom príslušnej Biskupskej konferencie vzali na seba hlavné vedenie katechézy tým, že sa obklopíte kompetentnými a dôveryhodnými spolupracovníkmi. Vašou hlavnou úlohou bude vzbudzovať a udržiavať vo svojich miestnych cirkvách opravdivú záľubu pre katechézu. Záľubu, ktorá sa stelesní vo vhodnej a účinnej organizácii, ktorá zapojí do činnosti osoby, prostriedky, nástroje, ba aj potrebné ekonomické zdroje. Budte si istí, že ak sa katechéza dobre koná v miestnych cirkvách, všetko ostatné pôjde ľahšie. Napokon - a treba vám to povedať - ak vám vaša horlivosť niekedy uloží nevďačnú povinnosť upozorniť na odchýlky a omyly, oveľa častejšie vám pripraví radosť a potechu, keď uvidíte rozkvet vašich cirkví, pretože sa v nich veriacim katechéza podáva podľa Pánovej vôle.

Kňazi

64. Čo sa týka vás, kňazi, hľa, pôda, na ktorej ste bezprostrednými spolupracovníkmi svojich biskupov. Koncil vás nazval "vychovávateľmi vo viere";¹¹⁴ ako by ste nimi mohli byť lepšie, ako keď venujete svoje úsilie vzrastu vo viere vašich komunít? Či ste už na čele dajakej farnosti alebo vyučujúci na škole, gymnáziu alebo univerzite, zodpovední za pastoračiu na akejkolvek rovine, animátori malých alebo väčších skupín a predovšetkým skupín mládeže, Cirkev od vás očakáva usilovnosť v dobre usporiadanom a orientovanom katechetickom diele. Diakoni a kandidáti na duchovnú službu, ak ich máte pri sebe, sú na túto službu rodenými spolupracovníkmi. Všetci veriaci majú právo na katechézu, všetci pastieri majú povinnosť sa o ňu postarať. Od civilných vrchností budem vždy žiadať, aby rešpektovali slobodu katechetického vyučovania; ale vy, služobníci Ježiša Krista - veľmi vás o to prosím z celého srdca - nikdy nedovoľte, aby pre nedostatok horlivosti alebo pre dajaké nešťastné ideologické predsudky ostali veriaci bez katechézy; aby sa nemohlo povedať: "Deti pýtali chlieb, a nebolo nikoho, kto by im ho lámal."¹¹⁵

Rehoľníci a rehoľníčky

65. Mnohé rehoľné rodiny, mužské a ženské, vznikli pre to, aby kresťansky vychovávali deti a mládež, najmä tú najopustenejšiu. Rehoľníci a rehoľné sestry sa v priebehu dejín veľmi uplatnili v katechetickej činnosti Cirkvi a vykonávali v nej mimoriadne dôležitú a účinnú prácu. Keď zdôrazňujem spojenie medzi rehoľníkmi a duchovnými pastiermi a ďalej aktívnu účasť rehoľných komunít a ich členov na pastoračnom programe miestnych cirkví, z celého srdca povzbudzujem najmä vás, ktorých rehoľné zasvätenie ešte viac zaväzuje k službe Cirkvi, aby ste sa čo najlepšie pripravili na katechetické poslanie podľa rozličných chariziem vašich inštitútov a úloh, ktoré sú vám zverené, aby ste všade prinášali túto starostlivosť. Nech komunity zasvätia čo najviac svojich schopností a možností významnému dielu katechézy!

Laickí katechéti

66. Chcem sa v mene celej Cirkvi poďakovať vám, farským katechétom, laikom a ešte vo väčšom počte katechétkam, čo ste sa všade na svete venovali náboženskej výchove mnohých generácií. Vaša často ponížená a skrytá činnosť, ale konaná s vrúcnu a veľkodušnou horlivosťou, je vynikajúcou formou laického, osobitne dôležitého apoštolátu tam, kde pre rozličné okolnosti deti a mladí nedostávajú primeranú náboženskú výchovu vo svojich rodinách. Koľkí z nás dostali od osôb, ako ste vy, prvé poznatky z katechizmu, koľkých ste pripravili na sviatosť zmierenia, prvé sväté prijímanie a birmovku? IV. generálne zhromaždenie synody na vás iste nezabudlo. Spolu s ním vás povzbudzujem k ďalšej spolupráci v živote Cirkvi.

Ale sú aj katechéti v misijných krajinách, a tí si celkom osobitne zasluhujú titul "katechéto". Narodili sa už v kresťanských rodinách alebo sa obrátili na kresťanskú vieru a vzdelaní misionármi alebo inými katechétmi venovali dlhé roky svojho života katechizovaniu detí a dospelých vo svojich krajinách. Teraz kvitnúce cirkvi by sa bez nich nerozmáhali. Veľmi ma teší úsilie, ktoré vyvíja Posvätná kongregácia pre evanjelizáciu národov, aby zdokonaľovala formáciu týchto katechéto. Vďaka si spomínam na tých, ktorých Pán už povolal k sebe a zároveň prosím o príhovor tých, ktorých moji predchodcovia povýšili na slávu oltárov. Z celého srdca povzbudzujem tých, čo pracujú a želám si, aby mnohí iní nastúpili na ich miesto, aby sa ich počet rozrástol pre neobyčajne potrebné misijné dielo.

Vo farnosti

67. Teraz chcem znovu konkrétnejšie pripomenúť súvislosti, v ktorých obyčajne pracujú všetci katechéti a v súhrnnej forme uviesť "polia" katechézy, z ktorých niektoré som už spomenul v VI. kapitole: farnosť, rodina, škola, hnutia.

Aj keď je pravda, že katechizovať sa môže na každom mieste, predsa chcem

zdôrazniť - v zhode s mnohými biskupmi - že farská komunita má ostať animátorkou a privilegovaným pôsobiskom katechézy. Je pravda, že v mnohých krajinách sa farnosť vplyvom urbanizácie zmenila. Niektorí azda veľmi ľahko súhlasia s tým, že sa farnosť už pokladá za prekonanú, ba priam odsúdenú na zánik v prospech vhodnejších a účinnejších malých komunit. Tak či onak, farnosť stále zostáva hlavným centrom a oporným bodom pre veriacich, ale aj pre nepraktizujúcich kresťanov. Preto realizmus a múdrosť radia pokračovať v ceste, ktorá sa usiluje vrátiť farnosti tam, kde je to potrebné, vytvárať vhodnejšie štruktúry a predovšetkým nový rozmach pomocou rastúceho počtu kvalifikovaných, zodpovedných a šľachetných členov. To znamená, že je potrebné, aby sa katechéza konala vo farnosti na rôznych miestach: v rodinách, ktoré prijímajú deti alebo dospievajúcich, v náboženskom vyučovaní v štátnej škole, v katolíckych školských inštitútoch, v hnutiach apoštolátu, kde sa konajú katechetické kurzy, v strediskách otvorených pre všetkých mladých, vo víkendových podujatiach venovaných duchovnej formácii atď. Je krajne dôležité, aby všetky tieto katechetické kanály vyústili do tej istej spolupatričnosti k Cirkvi, do angažovania sa v spoločnosti v duchu evanjelia: "...jeden jediný Pán, jedna viera, jeden krst a jeden Boh a Otec..."¹¹⁶ Preto každá ústredná farnosť a každé zoskupenie menších farností majú vážnu povinnosť formovať zodpovedných spolupracovníkov oddaných katechetickému výchove kňazov, rehoľníkov, rehoľníčky a laikov a postarať sa o potrebné zariadenie pre všetky potreby katechézy, rozširovať a prispôbovať katechetické miesta podľa účelnosti, bdieť nad kvalitou náboženskej formácie a nad integráciou rozličných skupín do cirkevného spoločenstva.

Slovom, ako som už povedal, bez toho, že by sa určovali monopoly a strnulá jednoliatosť, farnosť ostáva privilegovaným miestom katechézy. Musí znova nájsť vlastné poslanie, byť rodinným domovom bratskej lásky, v ktorom si pokrstení a pobirmovaní uvedomia, že sú Božím ľudom. Tam sa im štedro podáva chlieb blahozvesti a chlieb Eucharistie v tom istom bohoslužobnom úkone;¹¹⁷ odtiaľ sa denne rozchádzajú na apoštolské cesty života tohto sveta.

V rodine

68. Katechetická činnosť v rodine má osobitný, a v istom zmysle nenahraditeľný charakter; Cirkev ho právom zdôraznila najmä na Druhom vatikánskom koncile.¹¹⁸ Táto výchova k viere vykonávaná rodičmi - výchova, ktorá sa musí začať už od najútlejšieho veku detí¹¹⁹ - sa rozvíja postupne, keď si členovia rodiny navzájom pomáhajú rásť vo viere vďaka kresťanskému príkladu, často tichému, ale vytrvalému - v rytme každodenného života podľa evanjelia. Je účinnejšia, ak pri rodinných udalostiach - ako je prijatie sviatostí, slávenie veľkých liturgických sviatkov, narodenie dieťaťa, smútočná udalosť - rodičia zdôrazňujú ich kresťanský alebo náboženský obsah. Treba však ísť ďalej: kresťanskí rodičia sa v rodinnom kontexte usilujú sledovať a rozvíjať metodickéjšie formovanie, ktoré dostali inde. Fakt, že pravdy o hlavných otázkach viery a kresťanského života sa takto znova obnovia v rodinnom ovzduší, preniknutom láskou a úctou, často umožní dať deťom rozhodujúcu orientáciu, ktorá pretrvá po celý život. Sami rodičia budú mať ošoh z vynaloženého úsilia, pretože v takom katechetickom dialógu každý dostáva i dáva.

Rodinná katechéza teda predchádza, sprevádza a obohacuje každú inú formu katechézy. Okrem toho tam, kde protináboženské zákonodarstvo si dokonca nárokuje prekaziť náboženskú výchovu, kde rozšírená nevera alebo nástojčivá sekularizácia prakticky znemožňujú opravdivý náboženský rast, "vyučovanie náboženstva v rodine, ktorú možno nazývať domácou cirkvou"¹²⁰ ostáva jediným prostredím, kde môžu deti a mladí dostať autentickú katechézu. Tak sa kresťanskí rodičia nikdy dostatočne nevynasnažia pripraviť sa na takú službu katechézy svojich detí, aby ju konali s neúnavnou horlivosťou. A takisto treba povzbudzovať osoby alebo inštitúcie, aby pomocou osobných stykov, stretnutí alebo schôdzok a

najrozličnejšími pedagogickými prostriedkami pomáhali rodičom plniť ich úlohu, čím preukazujú katechéze neoceniteľnú službu.

V škole

69. Popri rodine a v úzkom spojení s ňou poskytuje katechéze nie zanedbateľné možnosti. V krajinách, žiaľ, stále je ich menej, kde sa výchova k viere môže uskutočňovať v rámci školy, má Cirkev povinnosť zaistiť ju čo najlepším spôsobom. Predovšetkým sa to vzťahuje - ako je samozrejmé - na katolícku školu. Či by si ešte zaslúžila toto pomenovanie, keby sa jej aj napriek vysokej úrovni vo výučbe profánnych predmetov odôvodnene mohli vyčítať nedbalosti a odchýlky práve v náboženskej výchove? Ani nech sa nehovorí, že sa vždy dáva implicitne alebo nepriamo! Vlastný charakter a hlboký zmysel katolíckej školy, pre ktorý by ju katolícki rodičia mali uprednostňovať pred inými, spočíva práve v kvalite náboženského vyučovania, začleneného do výchovy žiakov. Ak majú katolícke inštitúty rešpektovať slobodu svedomia, čiže zvonku nezaťažovať svedomie fyzickým alebo morálnym nátlakom, najmä čo sa týka náboženských úkonov dospievajúcich, majú aj vážnu povinnosť predkladať náboženské formovanie, ktoré sa prispôsobí často rozdielnym situáciám žiakov a pripomenie im volanie Boha slúžiť mu v duchu a v pravde podľa Božích a cirkevných prikázaní bez donucovania človeka, no predsa s jeho záväznosťou vo svedomí.

Ale myslím aj na školu nekonfesijnú, štátnu. Vrucne si želim, aby sa v súlade s ľudskými právami a právom rodín a pri rešpektovaní náboženskej slobody všetkých umožnila všetkým katolíckym žiakom duchovná výchova náboženským vyučovaním, ktoré závisí od Cirkvi, ale ktoré podľa krajín môže poskytovať škola sama alebo na základe dohody so štátnou správou podľa školských rozvrhov hodín, ak sa katechéza môže konať iba vo farnosti alebo v inom pastoračnom stredisku. Veď aj tam, kde jestvujú objektívne ťažkosti, napríklad, keď sú žiaci rozličných vyznaní, možno zostaviť školský rozvrh tak, aby si katolíci mohli prehĺbiť svoju vieru a náboženskú skúsenosť pod vedením kvalifikovaných vychovávateľov, kňazov alebo laikov.

Je pravda, že okrem školy ovplyvňujú mentalitu mladých iné prvky: voľný čas, sociálne a pracovné prostredie. To ovplyvňuje najmä študujúcu mládež, ktorá si osvojuje kultúrne a morálne hodnoty v prostredí učilišťa a konfrontuje sa s mnohokrátymi ideami, čo dostala v škole. Katechéza si musí veľmi všímať tieto vplyvy a skutočne využiť prvky vedomostí a výchovy, aby evanjelium vniklo do mentality žiakov a zharmonizovalo ich kultúru vo svetle viery. Preto povzbudzujem kňazov, rehoľníkov, rehoľníčky a laikov, aby sa angažovali v posilňovaní viery týchto žiakov. Toto je príležitosť, aby som znova potvrdil svoje pevné presvedčenie, že úcta voči katolíckej viere mladých preukazovaná aj tým, že napomáha ich výchovu, zapojenie do života, ustálenosť a úprimnosť vyznávania a praktizovania tejto viery je na česť akejkoľvek vláde, nech by bol akýkoľvek systém, na ktorom sa zakladá, alebo akákoľvek ideológia, ktorou sa inšpiruje.

V hnutiach, organizáciách

70. A napokon je potrebné povzbudiť združenia, hnutia a skupiny veriacich, čo konajú pobožnosti, priamy apoštolát, charitatívnu činnosť a sociálne služby, aby sa usilovali o kresťanskú prítomnosť v daných reálnych potrebách. Všetci ľahšie dosiahnu svoje špecifické ciele a lepšie poslúžia Cirkvi, ak vo svojich vnútorných organizáciách a pracovných metódach dokážu dať dôležité miesto vážnemu formovaniu svojich členov. V tomto zmysle má každé združenie veriacich v Cirkvi z vlastnej definície povinnosť byť vychovávateľom vo viere.

Tak sa jasnejšie javí úloha laikov v dnešnej katechéze vždy pod pastoračným vedením svojich biskupov, ako to na viacerých miestach zdôraznili aj "Návrhy", ktoré sformulovala synoda.

Výchovné ustanovizne

71. Táto spolupráca laikov, za ktorú ďakujeme Pánovi, je súčasne výzvou k našej zodpovednosti pastierov. Ved' týchto laických katechétoov treba skutočne starostlivo pripraviť na to, čo - aj keď nie je formálne ustanovenou službou - je predsa veľmi dôležitou funkciou v Cirkvi. Nuž a takáto príprava nás vedie k tomu, aby sme organizovali strediská a ustanovizne, ktorým budú biskupi neustále venovať pozornosť. Na tomto poli je diecézna, interdiecézna, ba aj celonárodná spolupráca plodná a užitočná. A práve tu sa môže najúčinnejšie preukázať hmotná pomoc zámožnejších cirkví voči ich chudobnejším sestram: čo lepšie môže jedna cirkev poskytnúť inej cirkvi než jej pomôcť, aby rástla sama od seba ako Cirkev!

Všetkým tým, čo veľkodušne pracujú v službe evanjelia a ktorým som vyjadril svoje úprimné povzbudenie, chcem pripomenúť odkaz, ktorý bol taký drahý môjmu ctihodnému predchodcovi Pavlovi VI.: "Keďže sme hlásateľmi evanjelia, máme byť ako ľudia zrelej viery, ktorí sa vedia spolu zísť, hoci aj medzi nimi nechýba nejaké napätie, a to práve preto, že spoločne úprimne a nezištne hľadajú pravdu. Áno: osud evanjelizácie je tesne spätý so svedectvom, ktoré vydáva Cirkev o jednote. Z toho vyplýva dôležitosť a vážnosť našej zodpovednosti, ale aj našej útechy."121

ZÁVER

Duch Svätý, vnútorný Učiteľ

72. Na konci tejto apoštolskej exhortácie sa moje srdce obracia k Tomu, ktorý je hlavným inšpirátorom každého katechetického diela a tých, ktorí sa mu venujú: K Duchu Otca a Syna, k Duchu Svätému.

Keď Kristus opisuje poslanie, ktoré bude mať Duch Svätý v Cirkvi, používa tieto významné slová: "(On) vás naučí všetko a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal."122 A dodáva: "Keď príde... Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy..., zvestuje vám, čo má prísť."123

Teda Duch je prisľúbený Cirkvi a každému veriacejmu ako vnútorný Učiteľ, ktorý v tajomnom tichu svedomia a srdca pomáha pochopiť, čo sme už počuli, ale sme si nevedeli vysvetliť. V tejto súvislosti svätý Augustín povedal: "Duch Svätý vyučuje v miere, v akej je človek schopný pochopiť duchovné veci. Zapaluje v jeho srdci tým živšiu túžbu poznať, čím viac človek napreduje v láske, pomocou ktorej miluje veci, čo už pozná a túži poznať tie, ktoré ešte nepozná."124

Okrem toho poslaním Ducha Svätého je pretvoriť učeníkov na Kristových svedkov: "On o mne vydá svedectvo, ale aj vy vydávate svedectvo."125

Ale to nie je všetko. Podľa svätého Pavla, ktorý syntetizuje, zhrňa v tomto bode teológiu obsiahnutú v celom Novom zákone, je hlavné a všetko "byť kresťanom", celý život kresťanov, nový život Božích synov a dcér, ktorý je životom podľa Ducha.126 Iba Duch nám dovoľuje povedať Bohu: "Abba, Otče!"127 Bez Ducha nemôžeme povedať: "Ježiš je Pán."128 Od Ducha pochádzajú všetky charizmy, ktoré budujú Cirkev, spoločenstvo kresťanov.129 A v tomto zmysle Pavol zveruje každému učeníkovi odkaz: "Budte naplnení Duchom."130 Svätý Augustín veľmi jasne hovorí: "Skutočnosť, že veríme a konáme, nám patrí na základe našej slobodnej voľby a našej vôle, a predsa jedno i druhé nám prichádza od Ducha viery a lásky."131

Katechéza, ktorá je vzrastom vo viere a dozrievaním kresťanského života do plnosti, je dielom Ducha Svätého, dielom, ktoré jedine on môže vzbudiť a udržiavať v Cirkvi. Toto konštatovanie, ktoré vyplýva z čítania citovaných textov, ako aj početných statí z Nového zákona, privádza nás k dvom záverom.

Predovšetkým je jasné, že Cirkev pri plnení svojho poslania konať katechézu - ako napokon každý kresťan, ktorý sa za takéto poslanie angažuje v Cirkvi a v mene Cirkvi - musí si naplno uvedomovať, že koná ako živý a učerlivý nástroj Ducha Svätého. Učiaci Cirkev a každý katechéta musí neustále vzývať tohto Ducha, byť s ním duchovne spojený, usilovať sa poznať jeho pravé vnuknutia.

Potom je potrebné, aby vrúcna túžba lepšie chápať pôsobenie Ducha Svätého a celkom sa mu odovzdať, oddávať - ved' práve dnes prežívame v Cirkvi akési osobitné obdobie Ducha Svätého, ako to zdôrazňoval môj predchodca Pavol VI. vo svojej apoštolskej exhortácii Evangelii Nuntiandi¹³² - vyvolala zvýšenie katechetickej horlivosti. Ved' "obnova v Duchu" bude opravdivá a prinesie pravé ovocie nie podľa počtu mimoriadnych chariziem v Cirkvi, ale skôr podľa počtu veriacich, ktorých povedie po cestách každodenného života k pokornému, trpezlivému, vytrvalému úsiliu lepšie poznať Kristovo tajomstvo a ohlasovať ho vlastným životom.

Tu vzývam na katechizujúcu Cirkev Ducha, vychádzajúceho z Otca i Syna a vrúcne ho prosím, aby v nej obnovil katechetický dynamizmus.

Mária Matka a vzor učeníka

73. Nech nám toto všetko vyprosí svätodušná Panna Mária svojím orodovaním! Pre jedinečné povolanie videla svojho Syna Ježiša ako "sa vzrámal v múdrosti, veku a v obľube".¹³³ Na jej kolenách a potom, keď ju počúval počas skrytého života v Nazarete, tento Jednorodný Syn Otca, plný milosti a pravdy, bol ňou formovaný v ľudskom poznaní Písem a dejín Božieho plánu so svojím ľudom, v stálej poklone Otcovi.¹³⁴ Na druhej strane bola jeho prvou učeníčkou: prvá časovo, lebo už keď ho našla v chráme, dostala od svojho dospievajúceho Syna naučenie a vysvetlenie, ktoré si zachovávala vo svojom srdci¹³⁵ a prvá predovšetkým preto, že nikdy nikoho "sám Boh neučil"¹³⁶ tak hlboko. Matka a učeníčka súčasne, hovorieval o nej svätý Augustín a odvážne dodával, že pre ňu bolo dôležitejšie byť učeníčkou, ako matkou.¹³⁷ Iste nie bez dôvodu sa v aule synody o Márii povedalo, že je "žijúcim katechizmom", "matkou a vzorom katechéto".

Nech teda prítomnosť Ducha Svätého, vďaka Máriiným modlitbám, udelí Cirkvi nikdy nevidaný rozmach v katechetickom diele, ktoré patrí k jej podstate! Tak v tomto čase milosti účinne splní neodcudziteľné a univerzálne poslanie, ktoré jej dal jej Učiteľ: "Chod'te teda, učte všetky národy."¹³⁸

S mojím apoštolským požehnaním.

V Ríme u svätého Petra 16. októbra 1979,
v druhom roku pontifikátu

Ján Pavol II.

POZNÁMKY

1 Mt 28,19 n.

2 Porov. 1Jn 1,1.

3 Porov. Jn 20,31.

4 Porov. AAS 63 (1971), s. 758-764.

5 Porov. č. 44; aj č. 45-48 a 54; AAS 68 (1976), s. 34-35; 35-38; 43.

6 Je známe, že podľa Motu-proprio Apostolica Sollicitudo z 15. septembra 1965 /AAS 57 (1965), s. 775-780/ sa synoda biskupov môže zísť na všeobecné zhromaždenie, na mimoriadne zhromaždenie alebo osobitné zhromaždenie. V tejto apoštolskej exhortácii sa výrazy "synoda" alebo "synodálni Otcovia" alebo "synodálna aula" vždy budú vzťahovať, okrem iného udania, na IV. generálne zhromaždenie biskupskej synody o katechéze, ktorá zasadala v októbri r. 1977.

7 Porov. Synodus Episcoporum, De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, Vatikán, 28. októbra 1977; porov. "L'Osservatore Romano" (30. októbra 1977), s. 3-4.

8 Porov. AAS 69 (1977), s. 633.

9 Jn 1,14.

10 Jn 14,6.

11 Ef 3,9.18 n.

- 12 Porov. Jn 14,6.
- 13 Jn 7,16. Táto téma je obľúbená v 4. evanjeliu; porov. Jn 3,34; 8,28; 12,49 n; 14,24; 17,8.14.
- 14 1Kor 11,23: výraz "podávať-transmitter", ktorý tu svätý Pavol používa, sa často opakoval v exhortácii Evangelii Nuntiandi, aby sa opísala evanjelizačná činnosť Cirkvi, napr. v č. 4,15,78,79.
- 15 Sk 1,1.
- 16 Mt 26,55; porov. Jn 18,20.
- 17 Mk 10,1.
- 18 Mk 1,22; porov. aj Mt 5,2; 11,1; 13,54; 22,16; Mk 2,13; 4,1; 6,2.6; Lk 5,3.17; Jn 7,14; 8,2.
- 19 Lk 23,5.
- 20 Skoro na päťdesiatich miestach štyroch evanjelií tento titul prijatý celou židovskou tradíciou tu dostal nový význam, ktorý sa často pripisuje Kristovi a sám Kristus ho vysvetľuje.
- 21 Porov. medzi inými Mt 8,19; Mk 4,38; 9,38; 10,35; 13,1; Jn 11,28.
- 22 Mt 12,38.
- 23 Lk 10,25; porov. Mt 22,16.
- 24 Jn 13,13n; porov. aj Mt 10,25; 26,18 a paralelné miesta.
- 25 Mt 23,8. Svätý Ignác Antiochijský preberá toto tvrdenie a takto ho komentuje: "Prijali sme vieru, preto zotrváme na tom, aby sme boli uznaní za učeníkov Ježiša Krista, jediného nášho Učiteľa" (Epistula ad Magnesios, IX, 1; Funk 1,239).
- 26 Jn 3,2.
- 27 Zobrazovanie učiaceho sa objavuje už v rímskych katakombách. Často sa vyskytuje na mozaikách rímsko-byzantského umenia v III. a IV. storočí. Bude umeleckým motívom, ktorý prevláda v sochárskom umení veľkých románskych a gotických katedrál stredoveku.
- 28 Mt 28,19.
- 29 Jn 15,15.
- 30 Porov. Jn 15,16.
- 31 Sk 2,42.
- 32 Sk 4,2.
- 33 Porov. Sk 15,35.
- 34 Porov. Sk 4,19.
- 35 Porov. Sk 1,25.
- 36 Porov. Sk 6,8 nn; porov. aj epizódu Filipa, ktorý katechizuje funkcionára etiópskej kráľovnej: Sk 8,26 nn.
- 37 Porov. Sk 15,35.
- 38 Sk 8,4.
- 39 Sk 28,31.
- 40 Porov. enc. Mater et Magistra pápeža Jána XXIII. (AAS 53, 1961), s. 401: Cirkev je "matkou", lebo neustále rodí nových synov krstom a rozmnožuje Božiu rodinu; je "učiteľkou", lebo pôsobí, aby jej synovia rástli v milosti krstu, pričom ich živí sensus fidei vyučovaním právd viery.
- 41 Porov. napr. List svätého Klementa Rímskeho cirkvi v Korinte, Dichaché; "Epistola Apostolorum", spisy svätého Irenea z Lyonu (Demonstratio Apostolicae Praedicationis a Adversus haereses), Tertuliana (De baptismo), Klementa Alexandrijského (Paedagogus), svätého Cypriana (Testimonia ad Quirinum), Origena (Contra Celsum) atď.
- 42 Porov. 2Sol 3,1.
- 43 Druhý vatikánsky koncil, deklarácia o náboženskej slobode Dignitatis Humanae, č. 2: AAS 58 (1966), s. 930.
- 44 Porov. Univerzálne prehlásenie ľudských práv (ONU) z 10. decembra 1948, čl.

18; Medzinárodná dohoda o civilných a politických právach (ONU), zo 16. decembra 1966, art. 4; konečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, par. VII.

45 Synodus Episcoporum, De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, nn 1 a 4: loc. cit, s. 3-4 a 6-7; porov. "L'Osservatore Romano" (30. októbra 1977), s. 3.

46 Ibidem č. 6; loc. cit, s. 7-8; porov. "L'Osservatore Romano" (30. októbra 1977), s. 3.

47 Posv. kongr. pre klérus, Directorium Catechisticum Generale, nn. 17-35: AAS 64 (1972), s. 110-118.

48 Porov. 4. 17-24: AAS 68 (1976), s. 17-22.

49 Porov. Synodus Episcoporum De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, n. 1: loc. cit, s. 3n; porov. "L'Osservatore Romano" (30. októbra 1977), s. 3.

50 Reč na zakončenie synody (29. októbra 1977): AAS 69 (1977), s. 634.

51 Ibid.

52 Directorium Catechisticum Generale, nn. 40 a 46: AAS 64 (1972), s. 121 a 124n.

53 Porov. dekrét o kňazskom poslaní a živote Praesbyterorum Ordinis, č. 6: AAS 58 (1966), s. 999.

54 Porov. Ordo Initiationis Christianae Adultorum.

55 Ef 4,13.

56 Porov. 1Pt 3,15.

57 Porov. dogm. konšt. o Božom zjavení Dei Verbum, č. 10 a 24; AAS 58 (1966), s. 822 a 828 nn; porov. aj Posv. kongregácia pre klérus, Directorium Catecheticum Generale, č. 45 (AAS 64, 1972), s. 124, ktoré určuje hlavné alebo doplnkové pramene katechézy.

58 Porov. Ordo Initiationis Christianae Adultorum, nn. 25-26; 183-187.

59 Porov. AAS 60 (1968), s. 436-445. Popri týchto veľkých vyznaniach viery Učiteľského úradu Cirkvi si môžeme povšimnúť ľudové vyznania viery zakorenené do kresťanskej tradicionálnej kultúry istých krajín; porov. čo som povedal mladým v Gniezdne 13. júna 1979 ohľadom spevu-posolstva "Bugurodzica": "Nie je to iba pieseň, ale aj vyznanie viery, symbol poľského Kréda, to je katechéza, ba dokonca dokument kresťanskej tradície. V nej sa nachádzajú hlavné pravdy viery a mravné princípy. Nie je iba historickým predmetom. Je životným dokumentom. Nazýva sa aj "poľským katechizmom": porov. AAS 71 (1979), s. 754.

60 N.25: AAS 68 (1976), s. 23.

61 Ibid, osobitne č. 26-39; loco cit. s. 23-25; "hlavné prvky kresťanského posolstva" sú systematcky predstavené aj v Directoriu Catecheticum Generale, č. 47-69 AAS 64 (1972), s. 125-141, kde sa nachádza aj norma o podstatnom, esenciálnom doktrinálnom obsahu katechézy.

62 Budeme sa odvolávať aj na kapitolu Direktorium Catecheticum Generále ohľadom tohto bodu, č. 37-46 (loc. cit., s. 120-125).

63 Rim 1,19.

64 Sk 17,23.

65 Porov. Ef 3,3.

66 Porov. Ef 2,18.

67 Sk 20,28.

68 Druhý vatikánsky koncil, pst. konšt. o Cirkvi v súčasnom svete Gaudium et Spes, č. 39; AAS 58 (1966), s. 1056 nn.

69 Rim 6,4.

70 2Kor 5,17.

71 Porov. ibid.

- 72 Rim 6,23.
- 73 Porov. PAVOL VI. ap. ex. Evangelii Nuntiandi, č. 30-38; AAS 68 (1976), s. 25-30.
- 74 Porov. Catechismo maggiore, V. časť, kap. 6, č.965-966.
- 75 Porov. Flp 2,17.
- 76 Rim 10,8.
- 77 Flp 3,8.
- 78 Ef 4,20 nn.
- 79 Porov. 2Sol 2,7.
- 80 Jn 6,69; porov. Sk 5,20; 7,38.
- 81 Sk 2,28, citujúc žalm 16,11.
- 82 Porov. celý dekrét o ekumenizme Unitatis Redintegratio: AAS 57 (1965), s. 90-112.
- 83 Porov. ibid., č. 5 loc. cit, s. 96; porov. aj Druhý vatikánsky koncil, dekrét o misionárskej činnosti Cirkvi Ad Gentes, č. 15: AAS 58 (1966), s. 963-965; Posv. kongr. pre klérus Directorium Catecheticum Generale, č. 27: AAS 64 (1972), s. 115.
- 84 Porov. Druhý vatikánsky koncil, dekrét o ekumenizme Unitatis Redintegratio, č. 3-4: AAS 57 (1965), s. 92-96.
- 85 Ibid., č. 3: loc. cit., s. 93.
- 86 Porov. ibid.; porov. aj dogm. konšt. o Cirkvi Lumen Gentium, č. 15: AAS 57 (1965), s. 19.
- 87 Lk 12,32.
- 88 Porov. napr. Druhý vatikánsky koncil, past. konšt. o Cirkvi v súčasnom svete Gaudium et Spes: AAS 58 (1966), s. 1025-1120; PAVOL VI. enc. Populorum Progressio: AAS 59 (1967), s. 257-299; ap. list. Octogesima adveniens: AAS 63 (1971), s. 401-441; ap. exh. Evangelii Nuntiandi: AAS 68 (1976), s. 5-76.
- 89 Mt 1,16.
- 90 Porov. Druhý vat. konc., dekrét o pastoračnom úrade biskupov v Cirkvi Christus Dominus, č. 14: AAS 58 (1966), s. 679; dekrét o misijnej činnosti Cirkvi Ad Gentes, č. 14: AAS 58 (1966), s. 962-963; Posv. kongr. pre klérus Directorium Catecheticum Generale, č. 20 AAS 64 (1972), s. 112; porov. aj Ordo Initiationis Christianae Adultorum.
- 91 Porov. 58: AAS (1976), s. 46-49.
- 92 Porov. Synodus Episcoporum De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris aique iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, č. 7-10; loc. cit, s. 9-12; porov. "L'Osservatore Romano" (30. októbra 1977), s. 3.
- 93 Porov. Posv. kongr. pre klérus Directorium Catecheticum Generale, č. 119-121: 134: AAS 64 (1972), s. 166-167; 172.
- 94 Porov. AAS 71 (1979), s. 607.
- 95 Porov. Rim 16,25; Ef 3,5.
- 96 Porov. 1Kor 1,17.
- 97 Porov. 2Tim 1,14.
- 98 Porov. Jn 1,16; Ef 1,10.
- 99 Porov. enc. Redemptor Hominis, č. 15-16; AAS 71 (1979), s. 286-295.
- 100 Porov. Mt 5,13-16.
- 101 Porov. PAVOL VI., enc. Ecclesiam Suam, III. časť: AAS 56 (1964), s. 637-659.
- 102 Porov. Hebr 11,27.
- 103 1Kor 13,12.
- 104 Porov. 1Tim 6,16.
- 105 Hebr 11,1.
- 106 Porov. Mt 2,1 nn.
- 107 BLAISE PASCAL, Le mystere de Jésus: Pensées, č. 553.
- 108 PAVOL VI., Sollemnis Professio Fidei, č. 4: AAS 60 (1968), s. 434.

- 109 PAVOL VI., ap. exh. Quinque iam anni: AAS 63 (1979) s. 99.
- 110 Porov. 1Tim 1,3 nn.; 2Tim 2,14 nn.; 4,1-5; Tít 1,10-12; porov. aj ap. exh. Evangelii Nuntiandi, č. 78: AAS 68 (1976), s. 70.
- 111 Enc. Redemptor Hominis, č. 10: AAS 71 (1979), s. 274.
- 112 De catechizandis rudibus: PL 40, 310-347.
- 113 Porov. dekrét o past. úrade biskupov v Cirkvi Christus Dominus, č. 14: AAS 58 (1966), s. 679.
- 114 Dekrét o kňazskej službe a živote Presbyterorum Ordinis, č. 6: AAS 58 (1966), s. 999.
- 115 Lam 4,4.
- 116 Ef 4,5 n.
- 117 Porov. Druhý vatikánsky koncil, konšt. o posv. liturgii Sacrosanctum Concilium, č. 35,52; AAS 56 (1964), s. 109,114; porov. aj Institutio Generalis Missalis Romani, promulgovaný dekrétom posv. kongr. obradov 6. apríla 1969, č. 33, a to, čo sa povedalo vyššie, v VI. hlave o homílii.
- 118 Už od stredoveku provinciálne snemy nástojili na zodpovednosti rodičov vo výchove k viere: porov. VI. Arleský koncil (813, kan. 19; koncil v Mainzi (813), kánony 45,47; VI. Parížsky koncil (829), 1. kniha, hlava 7: MANSI, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, XVI, 62, 74, 542. Medzi najnovšími dokumentmi Učiteľského úradu treba citovať enc. Divini illius Magistri Pia XI. z 31. decembra 1929: AAS 22 (1930), s. 49-86; mnohoraké príhovory a posolstvá Pia XII.; a predovšetkým texty Druhého vatikánskeho koncilu.: konšt. o Cirkvi Lumen Gentium, č. 11,35: AAS 57 (1965), s. 15-40; dekrét o laickom apoštoláte Apostolicam Actuositatem, č. 11,30: AAS 58 (1966), s. 847, 860; past. konšt. o Cirkvi v súčasnom svete Gaudium et Spes, č. 52: AAS 68 (1966), s. 1073; a najmä deklarácia o kresťanskej výchove Gravissimum Educationis, č. 3: AAS 58 (1966), s. 731.
- 119 Porov. Druhý vat. konc., dekl. o výchove Gravissimum Educationis, č. 3: AAS 58 (1966), s. 731.
- 120 Druhý vat. konc., dogm. konšt. o Cirkvi Lumen Gentium, č. 11: AAS 57 (1965), s. 16; Porov. dekl. o laickom apoštoláte Apostolicam Actuositatem, č. 11: AAS 58 (1966), s. 848.
- 121 Ap. exh. Evangelii Nuntiandi, č. 77. AAS 68 (1976), s. 69.
- 122 Jn 14,26.
- 123 Jn 16,13.
- 124 In Joannis Evangelium Tractatus, 97,1: PL 35, 1977.
- 125 Jn 15,26 n.
- 126 Porov. Rim 8,14-17; Gal 4,6.
- 127 Rim 8,15.
- 128 1Kor 12,3.
- 129 Porov. 1Kor 12,4-11.
- 130 Ef 5,18.
- 131 Retractationum liber I, 23,2: PL 32, 621.
- 132 N.75: AAS 68 (1976), s. 66.
- 133 Porov. Lk 2,52.
- 134 Porov. Jn 1,14; Hebr 10,5; Sv. Tom. III. q.12 a 2; a. 3, ad 3.
- 135 Porov. Lk 2,51.
- 136 Porov. Jn 6,45.
- 137 Porov. Sermo 25,7: PL 46, 937-938.
- 138 Mt 28,19.